

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

DEIMANTĖ DAULYTĖ

**SPORTININKŲ DVEJOPO POBŪDŽIO PROFESINĖS VEIKLOS
ĮGYVENDINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE: LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:

Doc. dr. Gediminas Kazėnas

VILNIUS

2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

**SPORTININKŲ DVEJOPO POBŪDŽIO PROFESINĖS VEIKLOS
ĮGYVENDINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE: LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ**

Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621L23002

Vadovas

Doc. dr. Gediminas Kazėnas
2014-

Recenzentas

2014-

Atliko

Studentė Deimantė Daulytė

2014-

VILNIUS

2014

TURINYS

IVADAS	5
1. SPORTININKŲ DVEJOPO POBŪDŽIO PROFESINĖ VEIKLA EUROPOS SĄJUNGOS SPORTO POLITIKOS ISTORINĖS RAIDOS KONTEKSTE.....	9
1.1. Sporto ir dvejopo pobūdžio profesinės veiklos sąvokos.....	9
1.2. Sporto politikos formavimasis ir raida Europos Sąjungoje.....	11
2. SPORTININKŲ TEISĖS IR JŲ PAŽEIDIMAI	18
3. PARAMA SPORTININKAMS ĮGYTI AUKŠTĄJĮ IŠSILAVINIMĄ EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBĖSE NARĖSE	25
3.1. Sportininkų studijos ES universitetuose	26
3.2. Paramos sportininkams skyrimo sistemos ir jas lemiantys veiksniai	31
4. ES REKOMENDACIJOS VALSTYBĖMS NARĖMS DĖL SPORTININKŲ DVEJOPO POBŪDŽIO PROFESINĖS VEIKLOS	34
4.1. ES rekomendacijos dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo.....	35
4.2. ES rekomendacijos sporto institucijoms	37
4.3. ES rekomendacijos švietimo institucijoms	38
4.4. ES rekomendacijos sveikatos institucijoms	39
4.5. ES rekomendacijos finansų institucijoms	41
5. PARAMA SPORTININKAMS ĮGYTI AUKŠTĄJĮ IŠSILAVINIMĄ LIETUVOJE.....	44
5.1. Parama sportininkams- studentams Lietuvos universitetuose.....	46
5.2. Parama sportininkams- studentams Vilniaus universitete (VU).....	47
5.3. Parama sportininkams- studentams Vilniaus Gedimino technikos universitete (VGTU).....	48
5.4. Parama sportininkams- studentams Lietuvos sporto universitete (LSU).....	50
5.5. Parama sportininkams- studentams Klaipėdos universitete (KU)	53
5.6. Parama sportininkams- studentams Vytauto Didžiojo universitete (VDU)	55
5.7. Parama sportininkams- studentams kituose Lietuvos universitetuose.....	56
IŠVADOS	59
REKOMENDACIJOS	61

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	63
SANTRAUKA	67
SUMMARY	69

ĮVADAS

Sportas Senajame žemyne turi ypatingas tradicijas. Būtent Europoje, Senovės Graikijoje, įvyko pirmosios Olimpinės žaidynės, kurios palaipsniui tapo svarbiausiu sporto renginiu ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje. Iš pradžių į sportą buvo žiūrima kaip į laisvalaikio praleidimo būdą, pramogą, tačiau ilgainiui pastebėta, kad sportas atlieka žymiai daugiau funkcijų. Galima išskirti keletą sporto dimensijų. Visų pirma tai- socialinis reiškinys, suburiantis žmones nepriklausomai nuo jų amžiaus, lyties, socialinės padėties, rasės ar kilmės. Akivaizdus ir ekonominis sporto vaidmuo- kuriamos naujos darbo vietos, organizuojami didelio masto sporto renginiai. Kaip nurodoma Europos Komisijos (toliau- EK) Baltojoje knygoje dėl sporto, šios fizinės veiklos ekonominę naudą gali paliudyti ir išlaidos, patiriamos dėl nepakankamo fizinio aktyvumo¹. Šiame teiginyje, be abejo, galima išvelgti ne tik ekonominę sporto naudą, bet ir šios fizinės veiklos privalumus sveikatai. Sveikatos gerinimas- esminis sporto aspektas, kurį papildė kitos, jau minėtos sporto atliekamos funkcijos. Taip pat vertėtų paminėti, kad sportas užima svarbų vaidmenį savanoriškos veiklos, socialinės įtraukties ir švietimo srityse.

Nežiūrint į tai, kad nekyla abejonių dėl sporto teikiamos naudos, reikia pasakyti, kad sportas susiduria ir su tam tikromis problemomis, į kurias dėmesį atkreipė ir Europos Sąjungos (toliau- ES) politikai. Tik pradėdant kurtis ES sporto politikai, buvo pastebėta, kad sportas susiduria su tokiais iššūkiais kaip dopingo vartojimas, smurtas stadionuose ar sportininkų išnaudojimas. Dar viena problema, kėlus nerimą ES politikams, buvo jauni sportininkai, ankstyvame amžiuje pasiekę puikių sportinių rezultatų, tačiau susiduriantys su profesijos ar aukštojo išsilavinimo įgijimo sunkumais. Dėl įtempto treniruočių ir varžybų grafiko, nuolatinių kelionių, sportininkams dažnai nelengva pasiekti geriausių rezultatų mokslo srityje. Todėl neretai sportininkai paskiria savo gyvenimą tik sportui. Tačiau sportinė karjera trunka sąlyginai trumpai, iki 30-40 metų, o kartais ir dar trumpiau dėl patiriamų traumų. Baigę profesionaliai sportuoti, sportininkai susiduria su problema įsidarbinti kitose veiklos srityse. Tačiau taip pat galima ir priešinga situacija, kai sportininkai nutraukia sportinę karjerą, nes nori daugiau laiko skirti mokslams. Taigi tokiu atveju netenkama talentingų sportininkų. Kaip rodo tyrimai, kasmet net 1/3 10-17 m. sportininkų baigia sportuoti dėl to, kad, jų teigimu, sportas atima per daug laiko ir trukdo siekti kitų tikslų gyvenime, pvz., išsilavinimo². Šias problemas EK nurodė dar 1999 m. protokole, kurį pristatė Helsinkyje vykusioje Europos Vadovų Taryboje. Vėliau buvo imtasi

¹ Europos Bendrijų Komisija, *Baltoji knyga dėl sporto*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007, p. 20.

² European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 7.

teikti rekomendacijas ir pasiūlymus dėl dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo Europos Sąjungos šalyse, kurie leistų sportininkams siekti ne tik aukštų sportinių rezultatų, bet ir aukštojo išsilavinimo, kuris atvertų platesnes perspektyvas baigus sportinę karjerą ir stengiantis integruotis į darbo rinką.

Temos aktualumas. Dėmesys sportininkų švietimui Europos Sąjungos lygiu rodo, kad problema buvo ir yra aktuali visoms Bendrijos narėms, tarp jų ir Lietuvai, kuri tapo šios sąjungos dalimi šiek tiek vėliau (2004 m. gegužės 1 d.) nei buvo žengti pirmieji žingsniai siekiant spręsti sportininkų švietimo problemą ES narėse. Nežiūrint į tai, 2004 m. EK Švietimo ir kultūros generalinio direktorato užsakytas tyrimas apie sportininkų švietimo galimybes valstybėse narėse parodė, kad jau tada Lietuvos universitetuose sportininkai galėjo gauti tam tikrą paramą studijoms. Tačiau jau prabėgo dešimtmetis, ir daugiau jokių naujų tyrimų šioje srityje visos ES mastu nebuvo atlikta. Sportininkų sąlygos studijuoti aukštosiose mokyklose beveik nebuvo tirtos ir Lietuvos mokslininkų. Taigi šis darbas aktualus tuo, kad jame nagrinėjama reikšminga šių dienų problema, susijusi su sportininkų švietimu, kuri sulaukia vis daugiau dėmesio ES lygiu, tačiau Lietuvoje nagrinėta gana paviršutiniškai ir fragmentuoti. Šis darbas gali būti įdomus ir naudingas sportininkams, planuojantiems siekti aukštojo mokslo diplomo ir norintiems daugiau sužinoti apie sportininkų rėmimo galimybes Europos Sąjungos šalyse bei skirtinguose Lietuvos universitetuose, taip pat ir studentams, tiriantiems sportininkų švietimo problemą bei sportininkams sudaromas sąlygas Europos Sąjungos bei Lietuvos universitetuose.

Pagrindiniai motyvai, lėmę šios temos pasirinkimą, buvo asmeninė sportininkės-studentės patirtis, noras ištirti, kurios Europos Sąjungos šalys ir kurie Lietuvos universitetai siūlo palankiausias sąlygas sportininkų studijoms, bei faktas, kad ši sritis Lietuvos mokslininkų nagrinėta tik fragmentiškai.

Darbo problema- kokios sąlygos sudaromos sportininkams derinti sportą ir studijas Europos Sąjungoje ir Lietuvos aukštosiose mokyklose?

Darbo tikslas- ištirti, kaip įgyvendinama sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla Europos Sąjungoje (Lietuvoje) ir išanalizuoti, kaip remiami sportininkai Lietuvos universitetuose.

Darbo uždaviniai:

1. Nustatyti ir išanalizuoti Europos Sąjungos sporto politikos atsiradimo priežastis, jos istorinę raidą bei teisinius aktus, reglamentuojančius Europos Sąjungos sporto politiką; apibrėžti sporto bei sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos sąvokas ir nustatyti priežastis, paskatinusias tokios veiklos atsiradimą.

2. Nustatyti ir įvertinti pagrindines priežastis, trukdančias sportininkams vykdyti dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, bei išanalizuoti dvejopo pobūdžio profesinės veiklos privalumus sportininkui.
3. Išanalizuoti 2004 m. EK Švietimo ir kultūros generalinio direktorato užsakymu atliktą tyrimą apie jaunų sportininkų švietimo sąlygas ES valstybėse narėse ir padaryti išvadas.
4. Išanalizuoti 2012 m. Europos Sąjungos rekomendacijas valstybėms narėms dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo, ir įvertinti, kaip Lietuvoje atsižvelgta į šias rekomendacijas.
5. Išanalizuoti, kokios sąlygos sportininkų studijoms siūlomos Lietuvos universitetuose, ir nurodyti pokyčius, įvykusius nuo 2004 m.

Tyrimo metodai: Lietuvos ir Europos Sąjungos teisinių dokumentų analizė, mokslinės literatūros bei periodinių leidinių analizė, atvejo analizė, lyginamasis metodas (siekiant palyginti Lietuvos universitetuose teikiamą paramą sportininkams- studentams).

Tyrimo objektas- Europos Sąjungos šalys ir Lietuvos universitetai, remiantys sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą.

Šaltiniai ir literatūra. Nagrinėjant sportininkų švietimo problemą aukštosiose mokyklose remtasi daugiausia užsienio šalių mokslininkų darbais: Amara M. (2004), Aquilina D. ir Henry I. (2010), Brackenridge C. (2004), David P. (2005), Donnelly P. ir Petherick L. (2004), Parrish R. (2010), Winther P. (2004), taip pat profesoriaus Č. Garbaliausko (2013) straipsniu „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, kuris buvo publikuotas 2013 m. Lietuvos sporto žurnale „Sporto mokslas“. Svarbu pažymėti, kad daugiausia Lietuvos mokslininkai tyrė sporto teisinį, ekonominį ir edukacinį aspektus, taip pat daug straipsnių ir knygų išleista apie tam tikros sporto šakos sportininkų ruošimą, jų fizinį parengimą, treniruočių ir varžybų pobūdį. Tačiau sportininkų- studentų problemos Lietuvos mokslinėje literatūroje paliestos tik fragmentiškai. Dėl šios priežasties darbe remiamasi daugiausia užsienio mokslininkų publikacijomis bei knygomis. Trumpai apžvelgiant minėtų užsienio mokslininkų veiklos sritis, reikėtų pažymėti, kad ne visų nagrinėtų mokslininkų darbuose tiesiogiai kalbama apie sportininkų- studentų švietimo aspektus universitetuose. Brackenridge C. (2004), David P. (2005), Donnelly P. ir Petherick L. (2004) labiau akcentuoja vaikų išnaudojimo sporte problemas, jaunų sportininkų teisių apsaugą sporte, tačiau jų darbuose taip pat paliesta ir pastarųjų švietimo problema, tačiau daugiau iš psichologinės pusės, analizuojamos priežastys, lemiančios sportininkų sprendimą nesimokyti/nestudijuoti norint siekti sportinių rezultatų, aplinkinių įtaka tokiam sprendimui, taip pat ir tokio apsisprendimo pasekmės. Stambulova N. et al. (2009) ir Price N. et al.

(2010) savo darbuose nagrinėja psichologines problemas su kuriomis susiduria sportininkai. Parrish R. (2010) ir Winther P. (2004) analizuoja sportą Europos Sąjungoje per teisinę prizmę, jų darbuose nagrinėjamos ES sutartys ir kiti dokumentai, turintys tiesioginę įtaką sporto politikos kūrimui ir įgyvendinimui ES. Tuo tarpu Amara M. (2004), Aquilina D. ir Henry I. (2010) tiria sportininkų studentų problemas aukštojo mokslo įstaigose, sportininkų dvejojo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimą. Šie mokslininkai taip pat parengė jau minėto 2004 m. tyrimo apie jaunų sportininkų švietimo galimybes ES narėse ataskaitą, kuri analizuojama ir šiame darbe.

Be mokslinės literatūros, darbe taip pat nagrinėti svarbiausi Europos Sąjungos teisiniai dokumentai, reglamentuojantys sporto politiką. Reikšmingiausias iš jų- Lisabonos sutartis (2009), pirmą kartą ES istorijoje suteikianti kompetenciją ES institucijoms sporto politikoje. Tiesa, ES įgavo tik „minkštąją“ galią, tad sporto politikai svarbios ir ES rekomendacijos ar pasiūlymai, kadangi ES šioje politikos srityje neturi kompetencijos leisti direktyvas ir reglamentus.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, penkios pagrindinės dalys, išvados ir rekomendacijos, taip pat literatūros sąrašas bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. SPORTININKŲ DVEJOPŲ POBŪDŽIŲ PROFESINĖ VEIKLA EUROPOS SAJUNGOS SPORTO POLITIKOS ISTORINĖS RAIDOS KONTEKSTE

Analizuojant sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos atsiradimo priežastis bei raidą, neabejotinai tenka susidurti su visos sporto politikos vystymusi Europos Sąjungoje. Tai lemia keletas priežasčių. Visų pirma ilgą laiką ES dokumentuose neegzistavo dvejopo pobūdžio profesinės veiklos sąvoka. Paprastai tiesiog būdavo nurodoma, kad būtina atkreipti dėmesį ir padėti sportininkams, ypač jauniems atletams, kurie siekdami sportinės karjeros aukštumų apleidžia mokslus. Taigi kurį laiką nebuvo tinkamo termino tokiai realijai apibrėžti. Nežiūrint į tai, dėmesys sportininkų švietimui buvo skiriamas dar pirmosiose ES sutartyse ir dokumentuose sporto politikos srityje, tad yra poreikis juos trumpai pristatyti ir šiame darbe. Antroji priežastis, lėmusi dvejopo pobūdžio profesinės veiklos analizę visos ES sporto politikos kontekste, yra ta, kad sunku gerai suvokti šios veiklos įgyvendinimą ES valstybėse narėse, nesusipažinus su ES sutartimis ir teisiniais aktais sporto politikos srityje, bei tuo, kokią kompetenciją apskritai sporto srityje šiandien turi Bendrijos institucijos.

Kituose šio skyriaus poskyriuose pateikiami sporto ir dvejopo pobūdžio profesinės veiklos apibrėžimai, istorinė sporto politikos raida ES, bei analizuojami pagrindiniai ES sporto politikos dokumentai, kuriuose kalbama ir apie sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą; išskiriami svarbiausi šiam darbui tokių sutarčių bei dokumentų aspektai.

1.1. *Sporto ir dvejopo pobūdžio profesinės veiklos sąvokos*

Mokslinėje literatūroje, žodynuose, teisiniuose dokumentuose esama įvairių sporto definicijų. Tarptautinių žodžių žodyne sportas apibrėžiamas kaip „fizinį pratimų, porinių ir komandinių žaidimų varžybų, mokomųjų pratybų ir treniruočių organizavimo ir vykdymo sistema; fizinio lavinimo priemonė ir metodas“³. Ši definicija gana siauraus pobūdžio, akcentuojanti tik fizinį sporto aspektą. Platesnės reikšmės sporto sąvoka siūloma „Sporto terminų žodyne“. Jame sportas apibrėžiamas kaip: 1) „Socialinis reiškinys, neatsiejama visuomenės kultūros dalis- rengimosi varžyboms ir dalyvavimo jose sistema siekiant geriausių sportinių rezultatų; 2) Nuoseklus ir nuolatinis fizinis ir dvasinis žmogaus galių plėtojimas varžymosi, lenktyviavimo būdu; 3) Plačiąja prasme- visos fizinio aktyvumo formos, gerinančios žmonių fizinį parengtumą bei dvasinę būseną“⁴. Čia sportas- ne

³ Tarptautinių žodžių žodynas, prieiga per internetą <<http://www.tzz.lt/s/sportas>> [žiūrėta 2013-01-23].

⁴ Stonkus S., *Sporto terminų žodynas*, Kaunas: Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos kūno kultūros institutas, 1996, p. 502.

tik fizinė veikla, bet ir socialinis reiškinys, visuomenės kultūros dalis. Europos Komisijos Baltojoje knygoje dėl sporto taip pat siūloma gana plačios reikšmės sporto sąvoka, kurią nustatė Europos Taryba: „sportas- tai visos fizinės veiklos formos, kuriomis organizuotai ar individualiai siekiama tobulinti fizinę ištvermę ir psichinę gerovę, formuoti socialinius santykius ar siekti rezultatų įvairaus lygio varžybose“⁵. Siekiant aiškumo, šiame darbe bus vadovaujama pastaruoju apibrėžimu. Toks apibrėžimas pasirinktas dėl plačios sporto reikšmės suvokimo bei akcentuojamo socialinio sporto aspekto, kuris buvo nuolat minimas ES priimtose deklaracijose dėl sporto, protokoluose, sutartyse ir kt. dokumentuose. Be to, identiška sporto definicija įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatyme⁶.

Sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos definicija pateikiama 2013 m. birželio 14 d. Europos Sąjungos Tarybos ir Taryboje posėdžiavusių valstybių narių vyriausybės atstovų išvadose, kuriose teigiama, kad:

„terminu „dvejopo pobūdžio profesinė veikla“ turėtų būti įvardijama tai, kad siekiant apsaugoti su morale, sveikata, išsilavinimu ir profesine veikla susijusius sportininkų interesus, sportininkas, dalyvaudamas kokybiškoje veikloje, be nepagrįstai didelių asmeninių pastangų savo sportinę karjerą gali lanksčiai derinti su mokymusi ir (arba) darbu, nepakenkdamas nė vienam iš šių dviejų tikslų, ypatingai akcentuojant tęstinį jaunų sportininkų formalųjį švietimą“⁷.

Kitaip tariant, šitokia dvejopo pobūdžio profesinė veikla reiškia, kad sportininkui turėtų būti suteikta galimybė ne tik sportuoti, bet ir studijuoti/dirbti. Europos Sąjunga siekia, kad sportininkai ne tik siektų geriausių rezultatų sporte, bet ir galėtų įgyti profesinį ar aukštąjį išsilavinimą, kurio pagalba būtų lengviau integruotis į darbo rinką pabaigus ar nutraukus savo sportinę karjerą. Apskritai tai gana naujas reiškinys ES, nors mokymosi svarba sportininkams buvo pabrėžiama dar pirmuosiuose oficialiuose ES dokumentuose ir sutartyse sporto politikos srityje.

Dėl labai plataus dvejopo pobūdžio profesinės veiklos apibrėžimo, pateikto aukščiau, šiame darbe siūloma šiuo terminu įvardyti *sportininko sportinės karjeros derinimą su studijomis universitete, siekiant apsaugoti sportininko interesus*. Tokia definicija geriau atspindi šiame darbe tiriamas problemas, bei nurodo, kad bus nagrinėjamas sportininkų sportinės karjeros derinimas su formalioju švietimu, būtent- studijomis universitetuose. Darbe nebus tiriamos dirbančių sportininkų, ar sportininkų- moksleivių problemos.

⁵ Europos Bendrijų Komisija, *Baltoji knyga dėl sporto*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007, p. 7.

⁶ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47- 1752.

⁷ „Tarybos ir Taryboje posėdžiavusių valstybių narių vyriausybės atstovų išvados dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 2013, birželio 14, 56 tomas, p. 10.

Darbe taip pat dažnai vartojama sportininko- studento, arba vice versa, sąvoka. Šia definicija apibrėžiamas asmuo, užsiimantis aktyvia sportine veikla ir studijuojantis universitete. Kitaip tariant, tai- dvejopo pobūdžio profesinę veiklą vykdančias subjektas.

1.2. Sporto politikos formavimasis ir raida Europos Sąjungoje

Kalbant apie sporto politikos vietą ES, reikėtų pažymėti, kad nors sportas ES užima vis svarbesnį vaidmenį, net keletą dešimtmečių po Bendrijos įsteigimo, iki pat 1997 m., sporto politika nė karto nebuvo įtraukta į ES sutartis. Tai, ko gero, galima paaiškinti tuo, kad pirminis Bendrijų įsisteigimo tikslas buvo sugrąžinti taiką Senajame žemyne, bei atgaivinti karų nualintų Europos valstybių, visų pirma Prancūzijos ir Vokietijos, ekonomikas. Sėkmingai susitvarkiusi su šiais uždaviniais Bendrija ėmė plėstis, prie jos prisijungė naujos valstybės narės, atsirado poreikis atkreipti dėmesį į kitas ES politikos kryptis, plėsti Bendrijos kompetencijos sritis.

Pirmą kartą sporto vaidmuo aukščiausiu lygiu ES aptartas 1997 m. Amsterdame vykusioje Tarpvyriausybinėje konferencijoje, kurioje buvo priimta deklaracija dėl sporto ir įtraukta į Amsterdamo sutartį, pasirašytą 1997 m. spalio 2 d., ir įsigaliojusią 1999 m. gegužės 1 d. Joje pabrėžtas socialinis sporto vaidmuo, ypatinga jo reikšmė formuojant identitetą ir vienijant žmones. Deklaracijoje dėl sporto taip pat nurodoma, kad ES turėtų bendradarbiauti su sporto asociacijomis spendžiant svarbius su sportu susijusius klausimus, bei skirti ypatingą dėmesį mėgėjų sportui⁸. Amsterdamo sutartis sportui svarbi tuo, kad pirmą kartą per visą ES gyvavimo laikotarpį buvo ne tik atkreiptas dėmesys į ypatingą sporto socialinį vaidmenį, bet ir tai, kad ši nuostata buvo įtvirtinta ES sutartyje. Nors Amsterdamo sutartimi Europos Sąjungai sporto sektoriuje nesuteiktos jokios išskirtinės kompetencijos, tai buvo pirmasis žingsnis, paskatinęs skirti daugiau dėmesio sportui ES.

Būtina pažymėti tai, kad dar iki Amsterdamo sutarties sportui Europoje didelę įtaką darė tokie Bendrijos ekonominiai aspektai kaip laisvas asmenų judėjimas ar konkurencijos politika. Dar 1974 m. Teisingumo Teismas priėmė sprendimą, kad sportas yra Bendrijos teisės objektas tuomet, kai sportas- ekonominė veikla. Sporto politikos formavimuisi taip pat svarbios buvo ir kitos Europos Teisingumo Teismo nagrinėtos bylos (Bosman, Dona, Lethonen, Deliège) ir jose priimti sprendimai⁹.

Įtraukus deklaraciją dėl sporto į Amsterdamo sutartį, diskusijos ES lygiu dėl sporto įgavo pagreitį: 1999 m. EK parengė protokolą, kuriame nurodė savo bendrą viziją dėl sporto, ir kurį pristatė 1999 m. gruodį vykusioje Europos Vadovų Taryboje Helsinkyje. Šis EK parengtas protokolas- tai

⁸ Treaty of Amsterdam amending the treaty on European Union, the treaties establishing the European Communities and related acts- Declaration on sport, <<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html#0136040046>> [žiūrėta 2013-08-24]

⁹ Winther P., *The European Union and Sport*, Brussels, European Parliament, 2004, p. 4.

konsultacijų su sporto federacijomis, olimpinio judėjimu, žiniasklaida, vyriausybėmis ir Bendrijos institucijomis, rezultatas. EK parengtame protokole sportas pripažintas kaip viena iš veiklos sričių, kuri suburia ES piliečius, neatsižvelgiant į jų amžių ar socialinę kilmę. Dokumente teigiama, kad požiūris į sportą Europoje per keletą metų labai pasikeitė. Tai įvyko dėl tokių priežasčių kaip padidėjęs susidomėjimas sportu (padaugėjo tiek sportuojančių, tiek stebinčių sporto rungtynes), išaugęs tarptautinių sporto varžybų skaičius, ekonominis sporto dimensijos vystymasis. Tačiau taip pat pastebėta, kad būtent dėl šių priežasčių socialinei sporto funkcijai pradėjo daryti įtaką tokie nauji reiškiniai kaip smurtas stadionuose, dopingas, jaunų sportininkų išnaudojimas. Kaip nurodė Komisija, šie veiksmai prieštarauja sporto etikai bei principams ir daro žalą subalansuotam sporto vystymuisi. Be to, Komisija išreiškė susirūpinimą dėl tų jaunuolių, kurie, pasiekę aukštų sportinių rezultatų būdami labai jauni, tampa profesionaliais sportininkais, tačiau neįgyja kitokio profesinio/aukštojo išsilavinimo. Komisija mano, kad tai gali pakenkti jų fizinei ir psichinei sveikatai, bei sukelti sunkumų jiems persiorientuoti į kitą profesinę veiklą pabaigus sportinę karjerą. Taigi EK parengtu protokolu skatinama suderinti ekonominį sporto aspektą su jo švietėjiškėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis dimensijomis, taip pat vystyti dialogą tarp sporto federacijų, valstybių narių bei Bendrijos¹⁰.

Skirtingai nei Amsterdamo deklaracijoje dėl sporto, šiame protokole daugiau aptariami ne teigiami sporto aspektai, o problemos, su kuriomis susiduria sportas. Komisija, išnagrinėjusi pagrindinius iššūkius sportui, skatino bendradarbiavimą tarp skirtingų institucijų tam, kad būtų pasiektas geriausias rezultatas, norint įveikti kliūtis, su kuriomis susidūrė sportas.

Europos Parlamentas (toliau- EP), atsiliepdamas į šį protokolą, savo 2000 m. rugsėjo 7 d. rezoliucijoje pasveikino tokią EK iniciatyvą ir pasiūlė įtraukti nuorodą į sportą Sutarties 151 straipsnyje. Be to, Parlamentas pabrėžė mokymosi svarbą sportininkams, bei rekomendavo inkorporuoti sportininkų profesinį mokymą ir švietimą į Socrates ir Leonardo programas¹¹.

Po keleto metų, 2003 m. vasario 1 d. buvo žengtas dar vienas žingsnis į priekį sporto srityje ES- įsigaliojo Nicos sutartis, prie kurios buvo pridėta deklaracija dėl specifinės sporto charakteristikos ir jo socialinių funkcijų, kurioje nurodoma, jog visų pirma už sporto reikalų tvarkymą yra atsakingos valstybės narės ir sporto organizacijos, tačiau taip pat pridedama, kad: „Nors ir neturėdama jokių tiesioginių galių šioje srityje, Komisija, imdamasi veiksmų pagal Sutarties nuostatas, privalo atsižvelgti į sportui būdingas socialines, švietimo ir kultūrinės funkcijas tam, kad būtų paisoma

¹⁰ European Commission, *Report from the Commission to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework- The Helsinki Report on Sport*, Brussels, 1999, p. 3-4, prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1999:0644:FIN:EN:PDF>> [žiūrėta 2013-12-28].

¹¹ „European Parliament resolution on the Commission report to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework- Helsinki Report on Sport“, *Official Journal of the European Communities*, Brussels, 2001 May 7, p. 276.

ir puoselėjama etikos kodekso ir solidarumo, kurie būtini socialiniam sporto vaidmeniui išlaikyti.¹² Nicos deklaracijoje taip pat pratęsiama mintis, išsakyta Helsinkio protokole dėl jaunų sportininkų apsaugos: „Europos Vadovų Taryba pabrėžia sporto naudą jaunimui, ir siekia atkreipti dėmesį, ypatingai sporto organizacijoms, į jaunų sportininkų ir sportininkų švietimą bei profesinį mokymą, tam, kad jų profesinė integracija neatsidurtų pavojuje dėl sportinės karjeros¹³ <...>.“

Toks požiūris rodo, kad ES politikai suprato ne tik sporto teikiamą naudą, bet ir jo galimą žalą. Nors, kaip jau buvo minėta, ES jokių kompetencijų sporto srityje neturėjo, ji skatino valstybes nares, sporto organizacijas ir federacijas remtis Bendrijos teise, organizuojant ir vykdant sporto renginius, taip pat suteikti lygias galimybes moterims ir vyrams sporte, užtikrinti laisvą asmenų (sportininkų) judėjimą, sudaryti sąlygas neįgaliesiems ir etninėms mažumoms dalyvauti sporto renginiuose, kur jie galėtų labiau įsitraukti į socialinį gyvenimą, bei skatinti savanorių dalyvavimą sporto renginiuose.¹⁴

Dar po metų, EP ir ES Taryba paskelbė 2004 m. „Europos švietimo per sportą metais“, kurių pagrindiniai tikslai buvo: skatinti švietimo įstaigų ir sporto organizacijų bendradarbiavimą, siekiant plėtoti švietimą per sportą visos Europos mastu; pasinaudoti sporto teikiamomis vertybėmis įgyti žinioms ir įgūdžiams, taip pat plėtoti tokius socialinius gebėjimus kaip kolektyvinis darbas, solidarumas, tolerancija ir sąžiningumas daugiakultūroje terpėje; skatinti keistis pažangiąja patirtimi, susijusia su sporto įtaka švietimo sistemoms, siekiant gerinti socialiai nuskriaustų grupių integraciją; skatinti sportą mokyklose; spręsti problemas, susijusias su jaunų sportininkų ir sportininkų dalyvavimu konkurenciniame sporte¹⁵.

2004 m. paskelbimas Europos švietimo per sportą metais buvo neatsitiktinis- būtent šiais metais vyko Atėnų olimpinės žaidynės bei Europos futbolo čempionatas.

Kaip vėliau savo komunikate nurodė Komisija, pagrindiniai šių teminių metų tikslai buvo pasiekti. Iniciatyvoje dalyvavo ne tik visos tuometinės 25 valstybės narės, bet taip pat prisijungė ir Norvegija, Islandija, Lichtenšteinas. Šiais metais buvo atlikta kaip niekada daug projektų formaliojo ir neformaliojo švietimo srityse, taip pat suorganizuotas didelis skaičius su švietimu per sportą susijusių

¹² Presidency conclusions of the Nice European Council of 7 to 9 December 2000, Annex IV, Declaration on the specific characteristics of sport and its social functions in Europe, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.20ann.en0.htm> [žiūrėta 2013-08-24]

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 291/2003/EB 2003 m. vasario 6 d. dėl 2004 m. paskelbimo Europos švietimo per sportą metais“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, Briuselis, 2003 vasario 18, p. 200.

šventinių renginių, atliktos dvi Eurobarometro apklausos¹⁶. Europos Sąjunga, o tiksliau EK Švietimo ir kultūros generalinis direktoratas, šiais metais taip pat inicijavo tyrimą, apimančią visas tuometines valstybes nares, kuriuo siekė išsiaiškinti sportininkų galimybes mokytis, studijuoti, įgyti profesinį išsilavinimą. Šis tyrimas išsamiai nagrinėjamas kitoje šio darbo dalyje.

Taigi europiečiai turėjo galimybę ne tik stebėti svarbiausius sporto įvykius šiais metais, bet ir geriau susipažinti su sporto teikiama nauda, kadangi šie projektai buvo skirti ne tik politikams, sporto ir švietimo organizacijoms, bet ir paprastiems piliečiams: mokiniams, studentams, mokytojams¹⁷.

Tokia sporto politikos vystymosi eiga ES, nuolat didėjantis dėmesys šiai sričiai, ES piliečių aktyvus dalyvavimas organizuojamuose sporto renginiuose, padidėjęs tyrimų skaičius ir jų rezultatai, paskatino Europos Komisiją imtis dar vienos iniciatyvos šioje srityje- Baltosios knygos dėl sporto (2007), kurioje nurodoma, kad: „Pirmą kartą ES lygmeniu siekiama visapusiškai apžvelgti su sportu susijusius klausimus.“¹⁸

Skirtingai nuo iki tol priimtų ES sutarčių, komunikatų ir protokolų, susijusių su sportu, kuriuose gana abstrakčiai kalbama apie sportą ir jo vaidmenį, šioje Baltojoje knygoje pateikiamos konkrečios priemonės, kurias turėtų siekti įgyvendinti ir remti ES. Tai tarsi strateginis Bendrijos dokumentas, kuriuo vadovaujantis būtų pasiekti išsikelti tikslai. Veiksmų planas, kurį siūlo EK, pavadintas šiuolaikinių olimpinių žaidynių pradininko prancūzo barono Pierro de Coubertin'o vardu.

Dokumente išskiriamos trys svarbiausios sritys: **visuomeninis** sporto vaidmuo (fizinio aktyvumo skatinimas, siekiant pagerinti visuomenės sveikatos būklę; kova su dopingu; sporto vaidmens stiprinimas švietimo ir mokslo srityje; savanoriškos veiklos sporte skatinimas; socialinės įtraukties, integracijos ir lygių galimybių skatinimas pasitelkiant sportą; kova su rasizmu ir smurtu; sporto pasitelkimas vertybių sklaidai kitose pasaulio šalyse;), **ekonominis** sporto vaidmuo (viešas sporto finansavimo užtikrinimas, duomenų apie sportą kokybės gerinimas), bei **sporto organizavimas** (atsižvelgimas į sporto ypatumus; diskriminacijos dėl tautybės draudimas; laisvas asmenų judėjimas; nepilnamečių apsauga nuo išnaudojimo, korupcija, pinigų plovimas ir kiti finansiniai nusikaltimai, klubų licencijavimo sistema; žiniasklaidos teisės)¹⁹.

Svarbiausias šiam darbui aspektas, aptartas Baltojoje knygoje- visuomeninis sporto vaidmuo bei jo stiprinimas švietimo ir mokslo srityje. Komisijos Baltojoje knygoje teigiama:

¹⁶ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei regionų komitetui. ES veikla švietimo per sportą srityje: tęsiant programos EYES 2004 pasiekimus“, Briuselis, 2005 gruodžio 12, p. 3.

¹⁷ Ibid, p. 3.

¹⁸ Europos Bendrijų Komisija, *Baltoji knyga dėl sporto*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007, p. 5.

¹⁹ Ibid, p. 8-33.

„Siekdama užtikrinti profesionalių sportininkų reintegraciją į darbo rinką jų sportinės karjeros pabaigoje, Komisija pabrėžia, kad svarbu gana anksti pradėti rengti jaunus sportininkus ir sportininkes „antrai karjerai“ ir steigti kokybiškus vietos mokymo centrus, puoselėjančius jų dvasinius, švietimo ir profesinius interesus²⁰.“

Nors Komisija nurodo, kad Baltojoje knygoje pateikiamos konkrečios priemonės, kurių turėtų imtis Europos Sąjunga sporto srityje, vis dėlto, kalbant apie jaunų talentingų sportininkų švietimą, Komisijos noras steigti „kokybiškus vietos mokymo centrus“ atrodo gana abstraktus. Nepateikiamas konkretesnis paaiškinimas, kokio tai pobūdžio mokymo centrai, kokia būtų jų paskirtis, ar juose būtų mokomi tik sportininkai, kokio amžiaus, ir t.t.

P. David apskritai skeptiškai vertina tokių centrų/mokyklų idėją, kuriuose siekiama suderinti mokslą ir sportą. Jis teigia, kad tokiose įstaigose dažniausiai sportas išlieka prioritetu, tuo tarpu akademinis lygis yra abejotinas²¹.

Komisija teigia, kad svarbu ruošti sportininkus „antrajai karjerai“, tačiau beveik visiškai nekalba apie universitetus. Tiesa, reikėtų pažymėti, jog EK pasiūlė, kad „sportas ir fizinė veikla gali būti remiama ir pagal „Mokymosi visą gyvenimą“ programą. Todėl auklėjamojo sporto vaidmens puoselėjimas yra prioretinė tema, skirta <...> teminiams aukštojo mokslo srities ir judumo tinklams pagal *Erasmus* programą²² <...>.“ Vis dėlto nebuvo pateikta jokių pasiūlymų ar rekomendacijų, kaip sportininkams įgyti išsilavinimą galėtų pagelbėti valstybės narės, vietos universitetai ar už sportą atsakingos valstybės institucijos.

Nežiūrint į tai, Komisijos Baltoji knyga dėl sporto tapo kertiniu akmeniu svarbiausiam ES sporto politikos dokumentui- Lisabonos sutarties (įsigaliojusios 2009 m. gruodžio 1 d.) 165 straipsniui, kuriuo ES suteikiama „minkštoji“ kompetencija (angl. *soft competence*) sporto srityje. Tai reiškia, kad ES nesuteikta teisė leisti reglamentus ar direktyvas, susijusias su sportu, kuriuos valstybės narės privalėtų inkorporuoti į savo teisynus. „Minkštoji“ kompetencija suteikia „<...> ES įgaliojimus remti, koordinuoti ir papildyti valstybių narių įgyvendinamas sporto politikos priemones.“²³ ES taip pat gali teikti rekomendacijas ar skatinamąsias priemones valstybėms narėms.

Lisabonos sutarties 165 straipsnyje nurodoma, kad: „Sąjunga prisideda prie Europos sporto reikalų skatinimo, kartu atsižvelgdama į jo specifinį pobūdį, savanoriška veikla paremtas struktūras bei

²⁰ Europos Bendrijų Komisija, *Baltoji knyga dėl sporto*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007, p. 12.

²¹ David P., *Human Rights in Youth Sport: a Critical Review of Children's Rights in Competitive Sports*, London: Routledge, 2005, p. 186.

²² Europos Bendrijų Komisija, *Baltoji knyga dėl sporto*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007, p. 11.

²³ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, Briuselis, 2010 kovo 30, p. 52.

jo socialinę ir švietimo funkciją.²⁴ Lisabonos sutartyje dar kartą akcentuojamos sporto socialinės ir švietimo dimensijos. Tai ES nuolat pabrėžė kiekviename oficialiame dokumente, susijusiame su sportu.

Taigi įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, pirmą kartą ES buvo suteikta kompetencija sporto srityje. Kaip jau buvo minėta, iki Lisabonos sutarties ES oficialiuose dokumentuose, sutartyse (Amsterdamo, Nicos) buvo nurodoma, kad už sporto politiką visų pirma yra atsakingos pačios valstybės narės, o Bendrija įsipareigoja tik bendradarbiauti šioje srityje, skatinti dialogą tarp skirtingų valstybių, sporto organizacijų, asociacijų, federacijų. Tuo tarpu Lisabonos sutartyje teigiama, kad: „Sąjunga savo veiksmais siekia plėtoti europinę pakraipą sporto srityje, skatinant teisingumą bei atvirumą sporto varžybose ir už sportą atsakingų organizacijų bendradarbiavimą, taip pat saugant sportininkų, ypač pačių jauniausių, fizinį ir moralinį integralumą.“²⁵ Be to, kaip nurodo R. Parrish et al., iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, ES, norėdama finansuoti tam tikras su sportu susijusias programas, privalėjo susieti jas su tomis sritimis, kuriose, pagal tuomet galiojusią Sutartį, turėjo kompetenciją, pvz., švietimo politika. Tuo tarpu priėmus Lisabonos sutartį, ES įgijo teisę finansuoti sporto politiką tiesiogiai; jai nebereikėjo sieti finansavimo su kitomis sritimis²⁶. Taigi Lisabonos sutartis, be kita ko, atvėrė kelią paprastesniam sporto srities finansavimui ES.

Be abejo, ES galios sporto politikoje išlieka gana ribotos dėl jau minėtos „minkštosios“ kompetencijos. Tai nereiškia, kad ES nenorėtų įgyti daugiau įtakos šioje srityje. Tačiau svarbu suvokti, kad sportas yra dvejopo pobūdžio sritis. Pavyzdžiui, žvelgiant iš organizacinės pusės, tarptautiniai turnyrai, olimpiados, žemynų čempionatai organizuojami pagal bendrus principus ir taisykles, kurias paprastai nustato skirtingų sporto šakų federacijos ar tarptautinis olimpinis komitetas. Kitas pavyzdys sveikatos gerinimo per sportą idėja, kurios nauda pripažįstama visose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Verta paminėti ir sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos problemą, kuri taip pat būdinga visoms valstybėms narėms. Vertinant šiuos aspektus, nesunku suprasti, kodėl sporto politikos vykdymas galėtų būti visiškai atiduotas į ES rankas, kur sprendimai būtų priimami ES lygiu, ir juos privalėtų įgyvendinti visos valstybės narės. Tai tik keletas aspektų, būdingų visoms valstybėms narėms. Čia dar galima būtų paminėti dopingo vartojimą, smurtą stadionuose, savanorystę sporte.

Iš kitos pusės, nors sportą skirtingose valstybėse vienija nemažai bendrybių, jis vis dėlto išlieka daugiau nacionaliniu reikalu. Juk sporto varžybų esmė- konkuruoti su kitų šalių atletais. Ne veltui geriausi šalies sportininkai- kiekvienos šalies ir tautos pasididžiavimas. Neretai sportininkai vadinami šalies ambasadoriais, asmenybėmis, kurios skatina didžiulis savo šalimi ir suvienija tautą.

²⁴ „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, Briuselis, 2010 kovo 30, p. 52.

²⁵ Ibid, p.120.

²⁶ Parrish R., et al., *The Lisbon Treaty and EU Sports Policy*, Brussels: European Parliament, 2010, p. 11.

Tad būtų sunku įsivaizduoti, kad valstybės narės norėtų visiškai patikėti šią sritį ES kompetencijai. Ne veltui sporto sritis ES yra priskirta prie švietimo ir kultūros generalinio direktorato. Tiek švietimo, tiek kultūros sritis ES kuruoja taip pat turėdama tik „minkštąją“ galią.

Be to, sportas, švietimas ir kultūra yra tarpusavyje susiję. Tai patvirtina ir 2013 m. pabaigoje EP priimtas sprendimas dėl naujos programos Erasmus+ 2014-2020 metų laikotarpiui, kuri keičia 2013 m. pasibaigusią „Mokymosi visą gyvenimą“ programą. Iki šiol Erasmus buvo žinoma kaip švietimo mainų programa, tačiau nuo 2014 m. į ją įtraukiamas ir sportas. Vienas iš šios programos tikslų sporto srityje- sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos skatinimas. Be to, tikimasi, kad sporto įtraukimas į Erasmus+ programą padės įveikti grėsmes, iškilusias sporto integralumui, tokias kaip dopingas, susitarimai dėl varžybų baigties, smurtas, netolerancija ir diskriminacija. Taip pat bus siekiama skatinti savanorystę sporte, socialinę įtauktį per sportą, lygias galimybes sporte, sveikatos gerinimą. Tačiau svarbu paminėti, kad daugiausia pagal šią programą bus remiami mėgėjų sporto projektai²⁷.

Apibendrinant galima teigti, kad dėmesys sporto politikai Europos Sąjungoje vis didėja. Bendrijos institucijos priima vis daugiau su sportu susijusių dokumentų, vyksta nuolatiniai sporto ministrų susitikimai, kurių metu aptariamos aktualiausios su sportu susijusios problemos, ieškoma jų sprendimo būdų. Didžiausias dėmesys skiriamas sporto ekonominiam ir visuomeniniam aspektams, kurie buvo išsamiai nagrinėti 2007 m. išleistoje Baltojoje knygoje dėl sporto. Vienas aktualiausių klausimų, susijusių su sportu- sportininkų švietimas. Europos Sąjunga siekia, kad sportininkams būtų sudarytos palankios sąlygos ne tik siekti sporto aukštumų, bet ir įgyti išsilavinimą. Dėl to Europos Sąjunga skatina sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimą valstybėse narėse. Tikima, kad taip būtų prisidedama ir prie strategijos „Europa 2020“ tikslų siekimo: „mokyklos nebaigimo prevencijos, didesnio skaičiaus aukštąjį mokslą baigusiu asmenų, taip pat padidintų įsidarbinimo galimybes“²⁸.

Tačiau dar labai dažnai pasitaiko atveju, kai sportininkai negali vykdyti dvejopo pobūdžio profesinės veiklos, nes jiems tokių galimybių nesuteikia tėvai, treneriai, rėmėjai, manantys, kad jie geriau žino, kas geriausia sportininkui, ir darantys spaudimą dėl rezultatų siekimo, tokiu būdu neleidžiantys jam užsiimti kitokia veikla, nes vis dar plačiai paplitusi nuomonė, kad tik visiškas atsidavimas sportui padeda pasiekti aukščiausių rezultatų. Kitame skyriuje nagrinėjamos sportininkų teisių pažeidimo problemos, ir analizuojami tyrimai, kurie atskleidžia, kad nuomonė, jog geriausi pasiekimai ateina tuomet, kai susikoncentruojama tik į sportą, nėra visiškai teisinga.

²⁷ European Commission, *Erasmus+ Programme Guide*, p. 179, prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf> [žiūrėta 2014-01-09].

²⁸ „Tarybos ir Taryboje posėdžiavusių valstybių narių vyriausybių atstovų išvados dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 2013, birželio 14, 56 tomas, p. 10.

2. SPORTININKŲ TEISĖS IR JŲ PAŽEIDIMAI

Jau buvo minėta, kad dar 1999 m. EK parengtame Helsinkio protokole dėl sporto teigiama, jog bėgant metams vis didėja sporto populiarumas, sporto varžybų skaičius, taip pat vis daugiau sporto renginių transliuojama per televiziją²⁹.

Apskritai žmonių gyvenimo tempas darosi vis spartesnis, o tai aktualu ir sportininkams. Išaugus varžybų skaičiui, vis daugiau dėmesio sportininkams tenka skirti treniruotėms, kelionėms, turnyrams. Iš vienos pusės, tai galima vertinti kaip pažangą sporto pasaulyje. Organizuojant daugiau renginių, sportininkai turi geresnes galimybes rinktis varžybas, įtemptas grafikas gali būti puiki motyvacija sunkiam darbui ir užsibrėžtų tikslų siekimui. Tačiau toks gyvenimo tempas ir nuolatinis patiriamas stresas ir įtampa gali sukelti ir neigiamų padarinių, kurie turi įtakos sportininko visuomeniniam ir socialiniam gyvenimui, įskaitant ir jo galimybes įgyti išsilavinimą. Kitaip tariant, profesionalus sportas neretai sukelia sportininkams sunkumų, apie kuriuos paprastai viešai retai kalbama, nes asmenines sportininkų problemas užgožia dėmesys jų pergalėms ar pralaimėjimams sporto arenoje.

Kaip nurodo N. Price et al., egzistuoja nemažai tyrimų, nagrinėjančių sportininkų fizinius gebėjimus ar jų psichikos ypatumus, tačiau stokojama mokslinių tyrimų apie tai, kaip atrodo elito sportininkų gyvenimas žvelgiant ne iš sportinės perspektyvos, ir kokią įtaką atleto pasiekimams sporto arenoje turi veikla, kuria jis užsiima laisvu nuo sporto metu³⁰.

Vis dėlto kai kurios problemos, su kuriomis gali susidurti ir susiduria sportininkai, sulaukia mokslininkų dėmesio.

Celia Brackenridge teigia, kad dabartinė sporto sistema yra linkusi „dehumanizuoti“ pergalių siekiančius sportininkus ir paversti juos nemąstančiomis tikslo siekiančiomis mašinomis³¹. Tokį požiūrį formuoja tai, kad kai kurie sportininkai, siekdami pergalės bet kokia kaina, pradeda vartoti dopingą, arba visiškai susikoncentruoja į sportinę veiklą negalvodami apie savo ateitį po sportinės karjeros baigimo. Dažnai taip elgtis juos skatina ne tik noras nugalėti, bet ir artimųjų, ypač tėvų, rėmėjų, trenerių, net valstybės spaudimas. Kaip nurodo D. Aquilina ir I. Henry, egzistuoja dvejetainio pobūdžio jaunų elito sportininkų teisių pažeidimo problema. Visų pirma, kaip jau minėta,

²⁹ European Commission, *Report from the Commission to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework- The Helsinki Report on Sport*, Brussels, 1999, p. 3-4, prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1999:0644:FIN:EN:PDF>> [žiūrėta 2013-12-28]

³⁰ Price N., et al., „Life out of the Limelight: Understanding the Non-sporting Pursuits of Elite Athletes“, *The International Journal of Sport and Society*, 1 (3), 2010, p. 71.

³¹ Brackenridge C., „Women and children first? Child abuse and child protection in sport“, *Sport in Society*, 7 (3), 2004, p. 324.

sportininkai dažnai patiria spaudimą, ypač komercinį, t.y. iš rėmėjų. Autoriai nurodo, kad toks nuolatinis spaudimas gali trukdyti sportininkams įgyti išsilavinimą ar profesiją, nes visas dėmesys skiriamas sportinių rezultatų gerinimui. Antroji priežastis, kuri, kaip teigia Aquilina ir Henry, yra mažiau pastebima,- tai nesąžininga konkurencija tarp nacionalinių valstybių. Kai kuriose valstybėse jauni sporto talentai yra išnaudojami, norint, kad jie pasiektų aukščiausių apdovanojimų tarptautinėje arenoje, jiems nesudaromos sąlygos mokytis, siekti kitokios profesijos ar aukštojo išsilavinimo. Tačiau taip elgiamasi ne visose šalyse³².

Vis dėlto autoriai savo darbe neįvardija konkrečių valstybių. Tačiau žvelgiant iš istorinės perspektyvos, galima padaryti išvadą, kad Europos šalys niekada tarp savęs taip aršiai nekonkuravo sporto sektoriuje, kaip, pavyzdžiui, tai buvo daroma 20 a. antrojoje pusėje Šaltojo karo laikotarpiu, kuomet JAV ir Sovietų Sąjungos sportininkai buvo valdžios įrankiais savo šalies galiai demonstruoti. Arši konkurencija sporte, siekiant rezultatų bet kokia kaina, nebūdinga Europos, o tuo labiau ES valstybėms narėms ir šiais laikais. Tai lemia keletas priežasčių. Be abejo, skirtingose valstybėse narėse įtvirtinti skirtingi įstatymai, reglamentuojantys sportininkų veiklą, jų teises ir pareigas. Taip yra todėl, kad Europos Sąjunga neturi kompetencijos leisti tokius teisės aktus sporto srityje, kuriuos privalėtų priimti visos valstybės narės. Tačiau vienas iš pamatinių Bendrijos principų- demokratinės sąjungos kūrimas. Tad sportininkų išnaudojimas valstybės galiai demonstruoti šalyse, kurių santvarka grindžiama demokratiniais principais ir pagarba žmogaus teisėms, vargiai įmanomas. Dėl to galima daryti prielaidą, kad D. Aquilina ir I. Henry, kalbėdami apie sportininkų išnaudojimą kai kuriose valstybėse, turi galvoje ne Europos Sąjungai priklausančias šalis.

Iš kitokios pozicijos valdžios kišimasi į sporto reikalus analizuoja M. Green ir B. Houlihan. Jų požiūris suformuotas remiantis labiau teigiamais valdžios noro remti sportą aspektais, t.y. sporto finansavimu ir palankių sąlygų sportininkams treniruotis sudarymu. Tačiau tai visai nereiškia, kad sportininkai yra išnaudojami. Priešingai, autoriai pateikia pavyzdžių, kurie puikiai iliustruoja, kad kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje, sportininkai gauna paramą ne tik sporto, bet ir švietimo srityje. Apskritai Vokietiją jie įvardija kaip valstybę, kurios sporto sistemoje vyrauja humaniškas požiūris į sportininką, jam sudaromos sąlygos užsiimti dvejopo pobūdžio profesine veikla. Nežiūrint į tai, autoriai teigia, kad skirtingų valstybių valdžios institucijos, skirdamos dėmesį sportui ir savo šalies geriausiems sportininkams, siekia tų pačių tikslų: tarptautinio prestižo ir diplomatinio pripažinimo. Tačiau tai gali būti ir ideologinė kova tarp skirtingų politinių santvarkų, kur vyrauja įsitikinimas, kad sėkmė tarptautinėje sporto arenoje atspindi šalies vidaus politikos privalumus³³.

³² Aquilina D., Henry I., „Elite Athletes and University Education in Europe: a Review of Policy and Practice in Higher Education in the European Union Member States“, *International Journal of Sport Policy*, 2 (1), 2010, p. 28.

³³ Green M., Houlihan C., *Comparative Elite Sport Development: systems, structures and public policy*, Oxford: Elsevier Ltd., 2008, p. 2, 136-137.

Apibendrinant pateiktas mokslininkų įžvalgas dėl valdžios noro turėti įtaką sporto pasaulyje, galima daryti išvadą, kad įmanomas dvejopas tokios įtakos scenarijus. Siekdamos tų pačių tikslų, valstybės gali imtis skirtingų priemonių. Visų pirma tai gali būti gana drastiškos priemonės, kuomet neatsižvelgiama į geriausius sportininko interesus, siekiama rezultato bet kokia kaina. Antrasis variantas- tai parama sportininkams, sudarant jiems sąlygas siekti sporto aukštumų, tačiau taip pat atsižvelgiant ir į jų socialinius, švietimo poreikius. Pirmuoju variantu neabejotinai pažeidžiamos sportininko teisės, jis yra išnaudojamas. Sportininkų, ypač jaunų, išnaudojimo problema taip pat sulaukia nemažai dėmesio mokslinėje literatūroje.

Jaunų sportininkų išnaudojimo problemą tiriantys P. Donnelly ir I. Petherick teigia, kad šiai problemai spręsti valstybės turėtų daugiau dėmesio skirti sportininkų treniruočių trukmės bei varžybų skaičiaus apribojimui, reikalavimui jauniems sportininkams skirti laiko išsilavinimui, taip pat sportininkų sveikatos ir saugumo reglamentavimui. Mokslininkų teigimu, vyriausybės ir sporto organizacijos turėtų užtikrinti išsilavinimą ir sveiką vaikų ir paauglių vystymąsi sporte. Tai ypatingai svarbu dėl to, kad tik nedidelė dalis jaunuolių tampa profesionaliais sportininkais ar olimpiečiais. Net ir tie atletai, kurie pasiekia sportinių aukštumų, turėtų galvoti apie savo tolesnę karjerą pasitraukus iš didžiojo sporto³⁴.

Tokiai nuomonei pritaria ir C. Brackenridge, teigdama, kad turėtų būti sumažintas krūvis sportininkams, t.y. jų treniruočių laikas, padidintas piniginis atlygis, pagerintas sveikatos draudimas ir būtų daugiau dėmesio skiriama ilgalaikiam švietimui ir karjeros planavimui³⁵.

Apibendrinant šiuos teiginius, galima pritarti mokslininkų išsakytoms idėjoms, ypač dėl didesnio dėmesio sportininkų išsilavinimui, jų sveikatos apsaugai, finansiniam stabilumui. Tačiau siūlymas sutrumpinti valandų skaičių, skirtų treniruotėms, ar apriboti sportininkų dalyvavimą varžybose, yra diskutuotinas. Dažnai tik sunkiai treniruodamiesi sportininkai geba pasiekti aukščiausių sportinių rezultatų. O parodyti savo gebėjimus jie geriausiai gali varžybų metu. Nors legendinė amerikiečių tenisininkė Venus Williams yra pasakiusi, kad nereikia treniruotis po penkias valandas kiekvieną dieną, kad taptum čempionu, ir teigusi, kad jai užtenka skirti vos dvi valandas kasdien treniruotėms, negalima teigti, jog tiek laiko pakaktų kitiems sportininkams, kad pasiektų tokių sportinių aukštumų. Ne visi atletai yra apdovanoti didžiuliu talentu. Labai dažnai didžiausi laimėjimai pasiekiami tik įdedant daug darbo. Be abejo, turėtų vyrauti pusiausvyra tarp sportinio režimo ir socialinio, visuomeninio sportininko gyvenimo, jo švietimo. Tačiau tai labai priklauso ir nuo sportininko auklėjimo šeimoje, jam skiepijamų vertybių, tėvų ir trenerių paramos.

³⁴ Donnelly P., Petherick L., „Workers’ Playtime? Child Labour at the Extremes of the Sporting Spectrum“, *Sport in Society*, 7 (3), 2004, p. 317-319.

³⁵ Brackenridge C., „Women and children first? Child abuse and child protection in sport“, *Sport in Society*, 7 (3), 2004, p. 334.

Įdomu tai, kad 2010 m. Australijos mokslininkų atliktas tyrimas parodė, jog sportininkai, įsitraukę į tam tikrą veiklą (studijos, darbas, savanorystė, etc.) laisvu nuo treniruočių ir varžybų metu, teigė, jog tokia veikla padeda jiems pasiekti geresnių sportinių rezultatų ir/arba pratęsti sportinę karjerą. Tai lemia keletas priežasčių. Visų pirma, įsitraukę į veiklą, tiesiogiai nesusijusią su jų sportine karjera, atletai turi galimybę sutelkti dėmesį į kitas sritis, prasiblaškyti, atsipalaiduoti nuo nuolatinio streso, patiriamo varžybų ir treniruočių metu. Subalansuotas gyvenimo būdas padeda sportininkams išvengti pervargimo bei grįžti į sporto areną pailsėjusiems ir motyvuotiems. Dalyvaudami nespartinėje veikloje dauguma atletų jaučia malonumą, tai daro juos laimingesnius, o tokios emocijos teigiamai veikia jų sportinius rezultatus. Be to, tyrime dalyvavę sportininkai nurodė, kad studijos ir/arba darbas suteikia jiems saugumo jausmą dėl ateities baigus sportinę karjerą. Žinojimas, kad net ir nustoję sportuoti jie turės galimybę įsidarbinti kitose srityse, leidžia sportininkams labiau atsipalaiduoti ir susikoncentruoti į sportą, nebijant, kad baigus sportinę karjerą teks susidurti su sunkumais ieškant darbo. Respondentai taip pat nurodė, kad labai svarbią įtaką jų sportiniams pasiekimams turi bendravimas su šeima ir draugais. Kaip nurodo tyrimo autoriai, sportininkai paprastai pasiekia geriausių rezultatų tuomet, kai ir kitos jų gyvenimo sritys yra subalansuotos. Be to, dalyvavimas kitose veiklos srityse padeda formuoti visapusiškai išsilavinusią asmenybę³⁶.

Taigi šis tyrimas parodo, kad net ir įsitraukę į kitokio pobūdžio veiklos sritį sportininkai gali sėkmingai siekti pergalių sporto arenoje ir tikėtis dar daugiau pasisekimo. Tyrimo rezultatai paneigia plačiai paplitusią nuomonę, kad norint pasiekti sporto aukštumų, būtina susikoncentruoti tik į fizinį pasiruošimą. Sportininkams ne mažiau svarbios yra ir kitos gyvenimo sritys, savirealizacija kitokio pobūdžio veikloje. Tai suteikia daugiau pasitikėjimo savo jėgomis, pripažinimą ne tik sporto pasaulyje, pasitenkimo jausmą ir saugumą.

Tokiam požiūriui pritaria ir N. Stambulova et al., teigiantys, kad sportininkui svarbus subalansuotas gyvenimo būdas, kuomet dėmesys skiriamas ne tik sportui, bet ir kitoms sritims. Be to, ir N. Stambulova et al., ir N. Price et al., mano, kad derindami sportą su kitomis veiklos sritimis sportininkai įgyja kompetencijų, kurias gali panaudoti tiek sporte, tiek studijose/darbe. Autoriai nurodo, kad sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla ugdo tokius gebėjimus kaip laiko planavimas, tikslo kėlimas ir siekimas, gebėjimas kontroliuoti stresą, paskirstyti energiją, įsipareigojimų vykdymas, bendravimas, atsidavimas darbui, socialiniai įgūdžiai, etc³⁷. N. Stambulova et al., taip pat nurodo, kad dalyvavimas dvejopo pobūdžio profesinėje veikloje yra labai svarbus ir

³⁶ Price N., et al., „Life out of the Limelight: Understanding the Non-sporting Pursuits of Elite Athletes“, *The International Journal of Sport and Society*, 1 (3), 2010, p. 73-78.

³⁷ Stambulova N., et al., „ISSP Position Stand: Career Development and Transitions of Athletes“, *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 7, 2009, p. 408. Ir Price N., et al., „Life out of the Limelight: Understanding the Non-sporting Pursuits of Elite Athletes“, *The International Journal of Sport and Society*, 1 (3), 2010, p. 76.

vėlesniam sportininko gyvenimo etapui, kuomet jis turės palikti didįjį sportą. Turėdamas kompetencijų ne tik sporto, bet ir kitose veiklos srityse, atletas gebės lengviau ir greičiau persiorientuoti į naują gyvenimo etapą ir integruotis į darbo rinką. Tai svarbu žvelgiant ne tik iš praktinės, bet ir iš psichologinės perspektyvos. Sportininkui lengviau nutraukti sportinę karjerą ir su tuo susitaikyti, kai jis žino, jog turi gebėjimų ir gali save realizuoti kitoje srityje³⁸.

Vis dėlto P. David pastebi, kad per daug dažnai jaunų sportininkų tėvai, treneriai, rėmėjai primeta savo pasirinkimą dėl to, ar jaunam atletui reikėtų intensyviai treniruotis, ar, pavyzdžiui, tęsti mokslus. Taip elgdami jie, pasak autoriaus, neatsižvelgia į geriausius jaunojo sportininko interesus³⁹.

Tai, kad jauno sportininko pasirinkimui turi įtakos jo tėvai ar treneriai, nestebina. Vis dėlto tokiu laikotarpiu, kuomet sportininkui tenka spręsti, ar derinti sportą su studijomis universitete, ar susikoncentruoti vien tik į sportą, sportininkas yra dar labai jauno amžiaus. Tad natūralu, kad tokiu gyvenimo periodu artimiausi jam žmonės yra tėvai bei treneriai. Be to, baigę mokyklas dauguma sportininkų dar gyvena kartu su tėvais, dažnai yra jų išlaikomi, tad neretai būtent tėvai nusprendžia, kas, jų manymu, geriausia vaikui.

Tai puikiai iliustruoja žemiau pateikta lentelė, kurioje aiškiai galima matyti, kokio amžiaus sportininkai paprastai pasiekia geriausią sportinę formą, kokie žmonės skirtingu gyvenimo laikotarpiu sportininkui turi daugiausia įtakos, ir kokių gyvenimo laikotarpiu sportininkai mokosi, studijuoja ir pradeda integruotis į darbo rinką.

³⁸ Stambulova N., et al, „ISSP Position Stand: Career Development and Transitions of Athletes“, *International Journal of Sport and Exercise Psychology*“, 7, 2009, p. 408.

³⁹ David P., *Human Rights in Youth Sport: a Critical Review of Children's Rights in Competitive Sports*, London: Routledge, 2005, p. 185.

Lentelė. Sportininkų pereinamojo laikotarpio vystymosi modelis sportinio, psichologinio, psichosocialinio ir akademinio/profesinio mokymo lygmeniuose.

Amžius	10	15	20	25	30	35
Sportinis lygmuo	Pradžia	Vystymasis	Meistriškumas	Sustabdymas, nutraukimas		
Psichologinis lygmuo	Vaikystė	Paauglystė	(Jauna) pilnametystė			
Psichosocialinis lygmuo	Tėvai Broliai/ seserys Bendraamžiai	Bendraamžiai Treneris Tėvai	Partneris/žmona/ vyras Treneris	Šeima (treneris)		
Akademinis/profesinis lygmuo	Pradinis mokymas	Vidurinis išsilavinimas	Aukštasis mokslas	Profesinis mokymas Profesionali profesija		

Sudaryta darbo autorės pagal: European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 6.

Nesunku pastebėti, kad tuo gyvenimo periodu, kuomet reikia priimti sprendimą dėl studijų, didelę įtaką sportininkui dar turi tėvai, taip pat treneriai. Apskritai sportininko gyvenime šiuo laikotarpiu svarbią vietą užima bendraamžiai, tačiau, ko gero, jie turi mažiau įtakos galutiniam sprendimui dėl studijų.

Universitetuose didžiausią dalį studentų sudaro 18-25 metų jaunuoliai. Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, nesunku pastebėti, kad būtent šiuo gyvenimo tarpsniu prasideda sportininko branda, kuomet jis pasiekia geriausią sportinę formą. Šis periodas trunka iki 30 m., vėliau po truputį traukiamasi iš didžiojo sporto. Be abejo, tai tik sąlyginis suskirstymas, visuomet esama išimčių. Tačiau lentelėje iliustruota bendra tendencija. Taigi faktas, kad būtent studijų laikotarpiu sportininkai pasiekia savo karjeros viršūnę, yra labai svarbus. Tai reiškia, kad šiuo periodu ypač aktualu sudaryti tinkamas sąlygas sportininkams ne tik studijuoti, bet ir treniruotis, ir atvirkščiai.

Apžvelgiant aptartas problemas, būdingas profesionalų sportui, galima padaryti išvadą, kad norint, jog sportininkai taptų visavertėmis, o ne dehumanizuotomis, kaip teigė Brackenridge, asmenybėmis, svarbus tiek trenerių, tiek tėvų, tiek valstybės požiūris į sportininką. Jei iš sportininko reikalaujama aukščiausių pasiekimų bet kokia kaina, sunku tikėtis, kad dėl patiriamo spaudimo jis

sugebės užsiimti dar kažkokia veikla, nesusijusia su sportu. Tačiau, kaip rodo tyrimai, įsitraukimas į kitokio pobūdžio veiklą atneša sportininkams žymiai daugiau naudos nei žalos. Siekiant, kad sportininkai įgytų išsilavinimą, reikalinga pagalba iš šalies, tam ypač didelės įtakos gali turėti valstybėje egzistuojanti švietimo ir sporto sistema, požiūris į sportininką. Be to, svarbu pažymėti tai, kad paprastai sportininkai geriausią formą pasiekia būdami 20-30 metų. Būtent šiuo laikotarpiu jaunuoliai turi nuspręsti dėl studijų universitete. Todėl svarbu atkreipti dėmesį į šį faktą norint geriau suvokti, kodėl universitetuose turėtų būti rūpinamasi sportininkais ir remiama sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla.

Taigi kitame šio darbo skyriuje analizuojama, kaip ES valstybės narės remia sportininkus, studijuojančius universitetuose, bei nagrinėjamos tokios paramos rūšys, ir kokiose šalyse jos taikomos.

3. PARAMA SPORTININKAMS ĮGYTI AUKŠTĄJĮ IŠSILAVINIMĄ EUROPOS SAJUNGOS VALSTYBĖSE NARĖSE

Europos Sąjunga, kaip jau buvo ne kartą minėta, nuo pat sporto politikos kūrimosi pradžios Bendrijoje pabrėžė, kad labai svarbu sportininkams įgyti išsilavinimą. Siekiant iširti sportininkų švietimo galimybes skirtingose valstybėse narėse, 2004, Europos švietimo per sportą metais, buvo inicijuotas tyrimas, kurio pagrindinis tikslas- išsiaiškinti, kokios sąlygos sudaromos sportininkams mokytis/studijuoti Europos Sąjungos valstybėse, bei nustatyti geriausios praktikos pavyzdžius, kuriais galėtų būti remiamasi teikiant pasiūlymus sporto politikai ES tobulinti. Kaip nurodoma šio tyrimo ataskaitoje, jis buvo atliktas bendradarbiaujant su Loughborough universiteto Sporto ir laisvalaikio politikos institutu bei mokslininkais iš 25 valstybių narių. Kokybinei tyrimo analizei buvo pasirinktos septynios sporto šakos: futbolas, regbis, atletika, plaukimas, tenisas, gimnastika ir žiemos sportas. Ataskaitoje teigiama, kad pagrindinės priežastys, lėmusios šių sporto šakų pasirinkimą buvo tos, kad šios sporto šakos reprezentuoja tiek komandinį, tiek individualų žaidimą, taip pat profesionalią ir pusiau profesionalią veiklą. Be to, šioms sporto šakoms būdinga skirtinga amžiaus specializacija ir lyčių reprezentacija⁴⁰.

Kitaip tariant, skirtingose sporto šakose vyrauja nevienoda amžiaus riba, kuriai suėjus sportininkai pasiekia geriausią sportinę formą. Pavyzdžiui, gimnastikai arba dailiajam čiuožimui būdinga labai ankstyva specializacija, kuomet vaikai pradeda treniruotis sulaukę vos kelerių metų. Futbole, irklavime ar maratono bėgime geriausią sportinę formą atletai paprastai pasiekia jau labiau subrendę. Taip pat vienos sporto šakose dominuoja daugiau vyrai, kitose- moterys. Taigi toks plataus spektro sporto šakų pasirinkimas nesusikoncentruoja į vieną sporto šaką, bet apima skirtingo pobūdžio ir specifikos sporto rūšis.

Tyrimė nagrinėtos tokios sritys kaip privalomasis mokymasis ir sportas, aukštesnysis mokslas (po vidurinės mokyklos baigimo; *angl. post- compulsory education*) ir sportas, profesionalus, pusiau profesionalus ir neprofesionalus sportas, aukštasis mokslas ir sportas, ir kt. Šiame darbe bus nagrinėjama tik ta tyrimo dalis, kurioje analizuota aukštojo mokslo ir sporto sąveika skirtingose ES valstybėse narėse.

⁴⁰ Amara M., et al., *Education of young sportspersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004, p. 4-5.

3.1. Sportininkų studijos ES universitetuose

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tik keturių valstybių narių universitetuose, tuo laikotarpiu, kai buvo atliekamas tyrimas, sportininkams nebuvo sudaromos jokios išskirtinės sąlygos studijuoti ir tuo pačiu metu tęsti savo sportinę karjerą. Tai Austrijos, Italijos, Liuksemburgo ir Maltos universitetai. Nors šių šalių universitetuose ir galima studijuoti su sportu susijusias disciplinas, išskirtinai sportininkai šiose institucijose nėra remiami. Vis dėlto net 21 iš tuometinių 25 valstybių narių sportininkai galėjo gauti tam tikrą paramą studijoms aukštosiose mokyklose. Tačiau skirtingose ES valstybėse skiriasi sąlygos, kurias suteikia sportininkus priimančios universitetai⁴¹.

Išanalizavę gautus rezultatus autoriai nurodė, kad ES universitetai paprastai suteikia tokią paramą sportininkams:

1. *Stipendijas/finansinę paramą.* Stipendijas ar finansinę paramą sportininkai gali gauti studijuodami universitetuose Airijoje, Belgijoje, Čekijoje, Estijoje, Graikijoje, Jungtinėje Karalystėje, Kipre, Lenkijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Suomijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje.
2. *Įvairias paslaugas.* Tai gali būti: treniruotės, apgyvendinimas, profesinis orientavimas, medicininė pagalba, maitinimas, repertorius ar bendra infrastruktūra (autoriai plačiau nekomentuoja, kas turime galvoje, kalbant apie infrastruktūrą, bet, ko gero, tai treniruotėms reikalingos sporto salės, treniruokliai,- visa, kas susiję su sportininkų įgūdžių gerinimu jų kultivuojamose sporto šakose). Valstybės narės, kurios sukūrė šias paslaugas būtent sportininkams: Danija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Suomija, Vengrija, Vokietija.
3. *Studijų lankstumą:* atskiri reikalavimai stojantiems į universitetą sportininkams, individualaus tvarkaraščio sudarymas, leidimas praleisti paskaitas dėl treniruočių stovyklų ar varžybų, nuotolinės studijos. Lanksčias studijas gali pasiūlyti universitetai Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vengrijoje, Vokietijoje.
4. *Specialūs universitetai arba specialios studijų programos tik sportininkams.* Tokio pobūdžio universitetas įkurtas tik Nyderlanduose. Jame gali studijuoti tik elitiniai sportininkai⁴².

⁴¹ Amara M., et al., *Education of young sportspersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004, p. 50-51, 66.

⁴² Ibid, p. 50- 66.

Remiantis tyrimo ataskaitoje pateiktais rezultatais, nesunku pastebėti, kad didžioji dalis tuometinių ES valstybių narių suteikė vienokią ar kitokią paramą aukštojo mokslo siekiantiems sportininkams. Daugiausia valstybių teikė 1 ir 3 numeriais pažymėtą paramą, t.y. stipendijas/finansinę paramą arba/ir siūlė sportininkams lanksčias studijas, atitinkamai 14 ir 13 valstybių narių kiekvienoje iš šių grupių. Kai kurių valstybių universitetuose galima gauti kelių tipų paramą, pvz., ir stipendiją, ir įvairias paslaugas, ir lanksčias studijas. Čia išsiskiria Jungtinė Karalystė, Suomija ir Vengrija, kurios paminėtos trijose iš keturių pateiktų paramos formų. Mažiausią grupę (neskaitant paskutiniojo punkto, kuriam priklauso tik Nyderlandai) sudaro valstybės narės, kurios teikia specialias paslaugas sportininkams. Į šį skirsnį patenka 7 valstybės. Šiai grupei priklausančios valstybės- Europos Sąjungos didžiausios ir/arba ekonomiškai labiausiai išsivysčiusios šalys. Ko gero, būtent ši paramos rūšis reikalauja daugiausia finansinių išteklių, todėl, kad apima platų spektrą paslaugų. Be abejo, finansinę naštą turi pakelti ir tie universitetai, kurie įsipareigoja mokėti sportininkams-studentams stipendijas ar remti juos finansiškai.

Nežiūrint į tai, tyrimo ataskaitoje teigiama, kad Europoje vis labiau populiarėja stipendijų skyrimas universiteto sportininkams, nors anksčiau tai būdavo labiau būdinga JAV aukštojo mokslo įstaigoms. Be to, kartais sportininkai, gaudami universiteto stipendiją, prisiima tam tikrus įsipareigojimus atstovauti savo mokslo įstaigai kai kuriose varžybose⁴³.

Pagal pateiktus duomenis matyti, kad stipendijų/finansinės paramos skyrimo tvarka skirtingose valstybėse narėse skiriasi. Vienose šalyse stipendijas/finansinę paramą sportininkams skiria universitetai, kitur atletai jas gauna iš ministerijų fondų. Be to, skiriasi kriterijai, keliami sportininkams, norintiems gauti stipendijas⁴⁴.

Pagal tai, kokiems sportininkams valstybės narės skiria stipendijas/finansinę paramą, jas galima suskirstyti į dvi grupes:

1. Valstybės, siūlančios stipendijas tik elito sportininkams, jau pasiekusiems aukščiausių sportinių rezultatų: Belgija, Estija, Lenkija, Nyderlandai, Portugalija, Slovakija, Slovėnija.
2. Valstybės, remiančios ir elito, ir talentingus sportininkus: Airija, Čekija, Graikija, Jungtinė Karalystė, Kipras, Suomija, Vengrija⁴⁵.

Lanksčia stipendijų skyrimo tvarka sportininkams- studentams pasižymi Suomija, kuri siūlo stipendijas ne tik aktyviems, bet ir savo karjerą bebaigiantiems sportininkams, siekiantiems aukštojo mokslo diplomo. Be to, stipendiją gali gauti ir potencialūs vasaros ir žiemos olimpiniai bei

⁴³ Amara M., et al., *Education of young sportspersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004, p. 50.

⁴⁴ Ibid, p. 56-60, 67.

⁴⁵ Ibid, p. 56-60.

parolimpinių žaidynių ar pasaulio čempionatų prizininkai. Taip pat į stipendijas pretenduoja ir neolimpinių sporto šakų atstovai. Tuo tarpu Graikijoje stipendijos skiriamos atsižvelgiant į per metus pasiektus sportinius rezultatus, bei tiems sportininkams, kurie studijuoja su sportu susijusias disciplinas. Vengrijoje neegzistuoja stipendijos sportininkams, tačiau jiems gali būti suteikta nuolaida studijų įmokoms, arba jie gali būti visiškai atleisti nuo mokesčio už mokslą. Tokius sportininkus išrenka Vengrijos olimpinis komitetas. Kalbant apie Airiją, ši šalis išsiskiria tuo, kad čia stipendiją/finansinę paramą gaunantys sportininkai įsipareigoja atstovauti savo aukštajai mokyklai įvairiuose turnyruose. Be to, jie taip pat turi atitikti stojimo reikalavimus⁴⁶.

Kaip jau buvo minėta, kalbant apie tam tikras paslaugas, siūlomas sportininkams universitetuose, galima paminėti tik keletą ES valstybių narių, kuriose jos teikiamos. Iš aukščiau išvardytų paslaugų sąrašo, dažniausiai siūloma repetitorių paslauga, kuomet suteikiama pagalba sportininkams užpildyti savo žinių spragas dėl praleistų paskaitų/seminarų. Danijoje elito sportininkai gali gauti nešiojamus kompiuterius, tam, kad turėtų galimybę studijuoti nuotoliniu būdu. Tuo tarpu Suomijoje studijas Oulu universitete baigę sportininkai gali gauti pagalbą siekdami įsidarbinti. Įdomu tai, kad šią programą iš dalies finansuoja Europos Socialinis fondas. Vengrijoje, panašiai kaip ir Danijoje, sportininkams- studentams suteikiamos papildomos mokymo priemonės: vadovėliai, žinynai ir kt. studijoms reikalinga medžiaga, kad jie galėtų studijuoti net ir tada, kai neturi galimybės ateiti į universitetą, t.y. per treniruočių stovyklas. Ispanijoje sportininkams- studentams įmanoma gauti gyvenamąją vietą universiteto miestelyje⁴⁷.

Lanksčias studijas siūlė beveik pusė tuometinių ES valstybių narių. Pagal tyrimo duomenis, dažniausiai siūlomas individualus tvarkaraštis sportininkams ir galimybė nusikelti egzaminų sesiją. Danijoje, Graikijoje, Lietuvoje, Prancūzijoje ir Vengrijoje sportininkai- studentai gali praleisti paskaitas/seminarus dėl treniruočių ar varžybų. Tuo tarpu Belgijoje, Estijoje, Graikijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje galima pratęsti studijų laikotarpį. Įdomu tai, kad, pavyzdžiui, Graikijoje sportininkai gali pratęsti savo bakalauro studijas net 8-10 metų. Įstoję į universitetą jie gali visiškai susikoncentruoti į sportą, o vėliau, kai treniruočių ir varžybų grafikas tampa mažiau intensyvus, grįžti tęsti studijas. Studijos gali būti pailgintos ir Lietuvoje. Toks poreikis atsiranda tuomet, kai sportininkai nespėja išsilaikyti egzaminų, apsiginti baigiamųjų darbų. Kalbant apie nuotolines studijas, jos prieinamos Skandinavijoje- Danijoje bei Švedijoje, taip pat ir Jungtinėje Karalystėje ir kai kuriuose universitetuose kaimyninėje Latvijoje bei Estijoje⁴⁸.

⁴⁶ Amara M., et al., *Education of young sportspersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004, p. 57-58.

⁴⁷ Ibid, p. 61-62.

⁴⁸ Ibid, p. 62-65.

Taip pat reikėtų išskirti grupę valstybių, kuriose sportininkai gali gauti paramą dar stojimo procese. Palengvintos stojimo sąlygos taip pat priklauso aukščiau nagrinėtai „lanksčių studijų“ grupei. Šios paramos formos gali būti: papildomi balai, atleidimas nuo stojamųjų egzaminų ar garantuota vieta universitete. Papildomi balai sportininkams, stojantiems į aukštąją mokyklą, galimi Kipre, Lenkijoje, Lietuvoje. Nuo stojamųjų egzaminų sportininkai atleidžiami Danijoje, Graikijoje, Lenkijoje, Vengrijoje. Tačiau abiem atvejais sportininkai beveik visada turi atitikti tam tikras sąlygas. Pavyzdžiui, Vengrijoje nuo stojamųjų egzaminų atleidžiami tik olimpinių sporto šakų atstovai, Graikijoje- tik pasiekę aukštų sportinių rezultatų. Kipre papildomi balai pridedami tik tiems sportininkams, kurie nori studijuoti su sportu susijusias disciplinas⁴⁹. Bet įdomiausia tai, kad papildomų balų gauna tik tiek atletai, kurie nori siekti aukštojo mokslo diplomo Graikijos universitetuose, o ne pačiame Kipre. Dėl to didžioji dalis sportininkų (80 proc.) studijuoja ir treniruoiasi Graikijoje⁵⁰.

Kalbant apie Lietuvos atvejį, tyrimo ataskaitoje teigiama, kad: „Stojant į Lietuvos kūno kultūros akademiją papildomi balai skiriami tiems talentingiems sportininkams, kurie iškovojo 1-3 vietas Olimpiadose, Pasaulio ar Europos suaugusiųjų, jaunių ar jaunimo čempionatuose, arba jei jie užėmė 1-3 vietas Lietuvos suaugusiųjų čempionatuose, yra Lietuvos jaunių čempionai, arba turi Lietuvos kūno kultūros ženklą“⁵¹. Čia išvardintos tik tuometinės Lietuvos kūno kultūros akademijos (nuo 2012 m.- Lietuvos sporto universitetas) stojimo sąlygos sportininkams. Vėliau darbe visgi užsimenama, kad: „stojimo sąlygos taip pat yra palengvintos ir kituose Lietuvos universitetuose“⁵².

Be abejo, reikia turėti galvoje tai, kad tyrimas buvo atliktas prieš 10 metų, tai yra 2004 m., ir per tokį laiko tarpą galėjo įvykti tam tikrų pokyčių ne tik Lietuvos aukštųjų mokyklų priėmimo studijuoti sportininkams taisyklėse, bet taip pat ir kitose ES valstybėse narėse. Be to, Lietuva tapo oficialia ES nare 2004 m. gegužės 1 d., tad tai buvo tik pirmieji Lietuvos metai Bendrijoje. Galbūt tai irgi viena iš priežasčių, kodėl Lietuvoje 2004 m. buvo siūloma gana siauraus pobūdžio parama sportininkams- studentams.

Vis dėlto ir 2013 m. publikuotame straipsnyje, Garbaliuskas Č. teigia, kad „Lietuvos universitetuose talentingų sportininkų studijos praktiškai neorganizuojamos“⁵³. Autorius nurodo, kad pagrindinės problemos, organizuojant paramos skyrimą sportininkams Lietuvoje, yra šios:

⁴⁹ Amara M., et al., *Education of young sportpersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004, p. 51-55.

⁵⁰ Aquilina D., Henry I., „Elite Athletes and University Education in Europe: a Review of Policy and Practice in Higher Education in the European Union Member States“, *International Journal of Sport Policy*, 2 (1), 2010, p. 38.

⁵¹ Amara M., et al., *Education of young sportpersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004, p. 54.

⁵² Ibid, p. 102.

⁵³ Garbaliuskas Č., „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, *Sporto mokslas* 1 (71), 2013, p. 4.

1. Studentas- sportininkas mūsų šalies aukštosiose mokyklose dar nėra vertybė.
2. Nevyksta pakankamas bendradarbiavimas tarp sporto ir švietimo įstaigų bei valdžios institucijų.
3. Talentingi sportininkai gali gauti paramą ne visuose Lietuvos universitetuose, o net ir tie universitetai, kurie remia sportininkus, dažnai siūlo tik nedideles lengvatas.⁵⁴

Nežiūrint į tai, Č. Garbaliuskas teigia, kad kai kuriuose šalies universitetuose sportininkai gali gauti lengvatas studijų įmokoms, stipendijas, taip pat turi galimybę pratęsti egzaminų sesiją ar susidaryti individualų studijų tvarkaraštį. Taip pat sportininkas- studentas gali gauti vietą bendrabutyje ir/arba būti atleistas nuo mokesčio už bendrabutį. Tačiau autorius retoriškai klausia, „ar šiandien bendrabučiai yra tinkama vieta studijoms ir poilsiui aktyviai sportuojančiam studentui?“⁵⁵ Ko gero, galima pritarti tokiam mokslininko požiūriui, tačiau reikia turėti galvoje ir finansines universitetų ir mūsų šalies galimybes. Šiai dienai universitetai negali pasiūlyti alternatyvų studentų bendrabučiu. Kalbant apie kitas paramos formas, nurodytas Č. Garbaliusko, tikslinga jas palyginti su rezultatais, gautais atlikus 2004 m. tyrimą. Įdomu tai, kad pagal naujausius duomenis, Lietuva patektų ir į pirmą, ir į antrą kategorijas, t.y. prie tų šalių, kuriose sportininkai gali gauti stipendijas ir apgyvendinimą. Tai rodo, kad situacija per dešimtį metų mūsų šalyje pakrypo į gerąją pusę įgyvendinant sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą.

Apibendrinant aukščiau pristatytus tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad jau 2004 m. skirtingose Europos Sąjungos šalyse sportininkai galėjo gauti įvairaus pobūdžio paramą. Didžiausią paramos įvairovę siūlė labiausiai ekonomiškai išsivysčiusios valstybės. Tačiau palankias sąlygas sportininkų studijoms teikė ir tokios valstybės kaip Graikija bei Vengrija. Išskirtinis Suomijos pavyzdys- šioje šalyje rūpinamasi ne tik šią dieną stipriausiais sportininkais, bet ir tais, kurių karjera artėja į pabaigą, arba jau baigėsi. Stengiamasi, kad tokie žmonės integruotųsi į darbo rinką. Taip pat vertėtų paminėti keturias valstybes nares, kuriose sportininkai neturi galimybės gauti paramos studijoms. Kalbant apie Liuksemburgą ir Maltą, galima daryti prielaidą, kad šioms mažoms valstybėms nėra poreikio sudarinėti specialias sąlygas sportininkams dėl to, kad jie sudaro labai nedidelę dalį ne tik universiteto bendruomenės, bet apskritai visos visuomenės. Sporto arenoje retai girdimi Maltos ar Liuksemburgo atstovų vardai. Tuo tarpu Austrijos ir Italijos atveju sunku nustatyti priežastis, kodėl šiose valstybėse nėra sukurta jokia sistema, skatinanti sportininkus studijuoti universitetuose. Tačiau vertinant bendrą situaciją Europos Sąjungoje, galima teigti, kad vis dėlto

⁵⁴ Garbaliuskas Č., „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, *Sporto mokslas* 1 (71), 2013, p. 4.

⁵⁵ Ibid, p. 4.

dauguma valstybių narių vienaip ar kitaip rūpinasi sportininkų švietimu, siekia sudaryti jiems sąlygas įgyti aukštojo mokslo diplomą, kuris gali labai praversti baigus ar sustabdžius sportinę karjerą.

Kalbant apie Lietuvos atvejį, remiantis Č. Garbaliausku, pastebimi tam tikri pokyčiai, įvykę per dešimtmetį šioje srityje. Jie bus išsamiau nagrinėjami kituose šio darbo skyriuose.

Išanalizavus galimas paramos formas skirtingose valstybėse narėse, tikslinga išnagrinėti, kas lemia vienokias ar kitokias paramos rūšis sportininkams skirtingų šalių universitetuose. Sportininkų paramos skyrimo sistemos ir jas lemiantys veiksniai nagrinėjami kitame šio skyriaus poskyryje.

3.2. Paramos sportininkams skyrimo sistemos ir jas lemiantys veiksniai

Jau buvo minėta, kad skirtingose valstybėse narėse už paramą sportininkams- studentams yra atsakingos skirtingos institucijos. Aquilina D. ir Henry I., išnagrinėję paramos teikimo sportininkams skirtingose valstybėse narėse tvarką, suskirstė ES valstybes į keturias grupes pagal tokius kriterijus:

1. Valstybės, kuriose paramos skyrimo tvarką sportininkams nustato valdžios institucijos: Ispanija, Lenkija, Liuksemburgas, Portugalija, Prancūzija, Vengrija.
2. Valstybės, kuriose valdžia veikia kaip rėmėjas/tarpininkas: Belgija (Flandrija), Danija, Estija, Latvija, Lietuva, Suomija, Švedija, Vokietija.
3. Valstybės, kuriose nacionalinės sporto federacijos veikia kaip tarpininkai: Graikija, Jungtinė Karalystė.
4. Valstybės, kuriose taikomas *laisser faire* principas: Airija, Austrija, Čekija, Italija, Kipras, Malta, Nyderlandai, Slovakija, Slovėnija⁵⁶.

Pirmajai grupei priskirtose valstybėse narėse paramos sportininkams- studentams tvarką nustato valstybės įstatymai, kurie gali įpareigoti universitetus suteikti studijuojantiems sportininkams specialias sąlygas. Tai gali būti įvairaus pobūdžio parama. Čia verta paminėti Ispanijos atvejį, kurios teisėje įtvirtinta, kad 3 proc. visų universitetų siūlomų vietų turi atitekti aukšto lygio sportininkams. Tuo tarpu tie universitetai, kuriuose ruošiami sporto srities specialistai, skiria 5 proc. visų vietų geriausiems šalies atletams. Nežiūrint į tai, sportininkai, norėdami studijuoti universitete, privalo atitekti stojimo sąlygas.

⁵⁶ Aquilina D., Henry I., „Elite Athletes and University Education in Europe: a Review of Policy and Practice in Higher Education in the European Union Member States“, *International Journal of Sport Policy*, 2 (1), 2010, p. 33.

Antrajai grupei priklausančiose valstybėse universitetai turi daugiau laisvės, kadangi nėra įstatymų, reglamentuojančių paramos skyrimą sportininkams universitetuose. Valdžia skatina bendradarbiavimą tarp švietimo ir sporto institucijų, tačiau konkrečią paramos sportininkams tvarką nusistato kiekvienas universitetas atskirai. Šiuo atveju valdžia tik suteikia galią universitetams suteikti tokią paramą, o koku būdu jie tai darys- tai kiekvienos aukštosios mokyklos vidaus reikalas. Šiai grupei priklauso nemažai valstybių narių, tarp kurių yra ir Lietuva bei kitos dvi Pabaltijo valstybės: Latvija ir Estija.

Trečiajai grupei priklauso tik dvi ES valstybės narės. Jungtinėje Karalystėje ir Graikijoje nacionalinės skirtingų sporto šakų federacijos veda derybas su švietimo įstaigomis dėl jų federacijai priklausančių talentingų sportininkų rėmimo.

Paskutinės grupės valstybėse vyrauja *laisser faire* principas paramai studentams teikti. Tai reiškia, kad šiose šalyse nėra formalių struktūrų, ir „bet kokie susitarimai (kur jie yra įmanomi), daugiausia priklauso nuo individualių derybų“⁵⁷. Tokiu atveju sėkmė dažnai priklauso tik nuo paties sportininko parodytos iniciatyvos.⁵⁸

Kaip nurodo Aquilina D. ir Henry I., tai yra tik sąlyginis valstybių narių suskirstymas į tam tikras kategorijas. Kai kurioms valstybėms gali būti būdingi daugiau nei vienos grupės skiriamieji bruožai⁵⁹.

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad skirtingose valstybėse narėse gali labai skirtis paramos sportininkams- studentams reglamentavimas. Kai kuriose šalyse tvarką nustato valstybės įstatymai, tuo tarpu kitose ES narėse nėra visiškai jokių formalių struktūrų, kuriomis remiantis universitetai turėtų sudaryti tam tikras sąlygas sportininkams studijuoti, vyrauja vadinamasis *laisser faire* principas. Tokius skirtumus tarp valstybių gali lemti įvairūs veiksniai.

Įdomią versiją siūlo Aquilina D. ir Henry I., kurie teigia, kad tokią diferenciaciją tarp valstybių narių sportininkų- studentų rėmimo srityje gali lemti ir tokie faktoriai kaip:

1. *Vietinė politinė kultūra ir istorija*. Pasak autorių, geras to pavyzdys- Prancūzija, kurios valdžiai būdingas kišimasis į daugelį socialinių ir kultūros politikos sričių, tad ne išimtis- ir sporto sektorius. Tuo tarpu Vengrijos politinėje kultūroje jie išvelgia komunistinių liekanų. Šioje šalyje sportininkams, siekiantiems aukštojo išsilavinimo, yra sudaromos išskirtinės sąlygos, jie patenka tarsi į privilegijuotųjų kategoriją.
2. *Akademinė kultūra*. Autoriai mano, kad skirtumus tarp valstybių narių gali lemti ir skirtinga akademinė kultūra. Norint, kad būtų sudarytos palankios sąlygos

⁵⁷ Aquilina D., Henry I., „Elite Athletes and University Education in Europe: a Review of Policy and Practice in Higher Education in the European Union Member States“, *International Journal of Sport Policy*, 2 (1), 2010, p. 38.

⁵⁸ Ibid, p. 31-39.

⁵⁹ Ibid, p. 32.

sportininkų studijoms, visų pirma reikia, kad sporto mokslas turėtų tam tikrą statusą aukštosiose mokyklose. Pavyzdžiui, Italijoje studijos, susijusios su sporto mokslu, paprastai priskiriamos medicinos fakultetui. Dėl šios priežasties tampa sudėtinga remti sportininkus universitete, nes sportas tarsi neturi savo statuso.

3. *Šalies dydis ir ekonominė galia.* Natūralu, kad mažose valstybėse, tokiose kaip Malta, Liuksemburgas ar Kipras, galimybės sudaryti specialias sąlygas sportininkams studijuoti, yra ribotos. Visų pirma, nėra didelio poreikio, o be to, šioms nedidelėms valstybėms gali būti per sunku pakelti tokią finansinę našą.
4. *Lobizmas.* Tai ypatingai svarbu tų valstybių narių sportininkams, kuriose vyrauja *laisser faire* principas ir palankias sąlygas studijuoti ir treniruotis lemia individualios derybos ir susitarimai tarp universiteto ir sportininko⁶⁰.

Reziumuojant galima teigti, kad skirtingas paramos sportininkams skyrimo sistemas valstybėse narėse lemia įvairūs veiksniai. Dažniausiai tai faktoriai, kurių pakeisti neįmanoma: vietinė kultūra, istorija, šalies dydis ar ekonominė galia. Tuo tarpu akademinę kultūrą ir lobizmo įtaką teoriškai įmanoma pakoreguoti, tačiau praktiškai tai gana sunkiai įvykdomas uždavinys todėl, kad tokie procesai paprastai formuojasi savaime, ir tai vyksta lėtai. Be abejo, galima polemizuoti apie tai, kad būtų įmanoma, pavyzdžiui, Italijos atveju, įsteigti šalies universitetuose atskirus sporto fakultetus, kad sporto mokslas įgytų savarankiškos disciplinos statusą, o ne būtų priskirtas medicinos mokslų sričiai. Tačiau tai reikštų didžiulę pertvarką Italijos universitetų sistemose, kuri reikalautų nemažai lėšų, darbo ir žmogiškųjų išteklių. Galbūt ateities perspektyvoje toks scenarijus ir įmanomas.

Išanalizavus sportininkų paramos studijoms sistemas bei jas lemiančius veiksnius skirtingose Europos Sąjungos valstybėse narėse, verta susipažinti, kokias rekomendacijas dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo siūlo Europos Sąjungos politikai.

⁶⁰Aquilina D., Henry I., „Elite Athletes and University Education in Europe: a Review of Policy and Practice in Higher Education in the European Union Member States“, *International Journal of Sport Policy*, 2 (1), 2010, p. 39-40.

4. ES REKOMENDACIJOS VALSTYBĖMS NARĖMS DĖL SPORTININKŲ DVEJOPO POBŪDŽIO PROFESINĖS VEIKLOS

2012 m. rugsėjo mėnesį Poznanės mieste vykusiame Europos Sąjungos ekspertų grupės „Švietimas ir treniruotės sporte“ susitikime buvo priimtos rekomendacijos, skirtos Bendrijos valstybėms narėms padėti įgyvendinti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Rekomendacijos ES lygiu sporto srityje- svarbus dokumentas, kadangi direktyvos ar reglamentai ES sporto politikoje neegzistuoja. Nors rekomendacijos nėra privalomos, kiekviena valstybė narė stengiasi į jas atsižvelgti.

Kaip nurodoma dokumente, rekomendacijos yra pirmiausia skiriamos valstybių narių politikos formuotojams. Jos turėtų padėti imtis reikiamų veiksmų, siekiant įgyvendinti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą nacionaliniu lygiu. Be to, siekiama, kad valdžios institucijos, sporto institucijos, švietimo įstaigos ir darbdaviai atsižvelgų į teikiamus pasiūlymus ir sudarytų tinkamas sąlygas sportininkams vykdyti dvejopo pobūdžio profesinę veiklą⁶¹.

Rekomendacijose aptariamos tokios su sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimu susijusios politikos sritys:

Sportas: sporto organizacijos, sporto akademijos ir aukšto meistriškumo sportininkų rengimo centrai, treneriai ir kitas personalas, turintis įtakos sportininko pasirodymui, rėmimo paslaugos.

Švietimas: ugdymas mokyklose, profesinis mokymas, aukštasis mokslas, nuotolinis mokymasis.

Užimtumas: sporto ir darbo derinimas, sportinės karjeros baigimas ir perėjimas į kitokio pobūdžio veiklą, socialinis dialogas.

Sveikata: psichologinė pagalba, medicininė pagalba, prevencinės programos.

Finansai: stipendijos, kitokia finansinė parama, socialinis saugumas, sveikatos apsauga ir sportininko išėjimas į pensiją.⁶²

Šiame darbe bus analizuojamos rekomendacijos, susijusios su sportu, švietimu (aukštuoju mokslu), sveikata ir finansais. Būtent šios sritys tiesiogiai susijusios su šiame tyrime nagrinėjama sportininkų- studentų švietimo problema.

Prieš pradėdant išsamiai nagrinėti EK rekomendacijas dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos, svarbu pažymėti, kad šiose rekomendacijose visų pirma akcentuojama

⁶¹ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 3.

⁶² Ibid, p. 9- 31.

bendradarbiavimo tarp skirtingų šalies institucijų svarba. EK nurodo, kad norint pagelbėti sportininkams siekti dvigubos karjeros, būtina bendradarbiauti institucijoms, atsakingoms už sportą, užimtumą, švietimą, sveikatą ir finansus. Be to, svarbu į tokią veiklą įtraukti ir verslo atstovus, nevyriausybinės organizacijas. EK taip pat pabrėžia, kad neegzistuoja vienintelis modelis, kurį galima būtų pritaikyti visoms ES valstybėms narėms. Taip pat sunku pasakyti, kuri institucija turėtų imtis vadovaujančio vaidmens⁶³. Tai paliekama spręsti pačioms valstybėms narėms, ką įrodo ir praeitame skyriuje nagrinėtos keturios valstybių grupės, kuriose skirtingos institucijos reguliuoja paramos sportininkams skyrimo tvarką. Tačiau svarbiausia tai, kad kuo daugiau institucijų ir organizacijų vystytų tarpusavio bendradarbiavimą.

4.1. ES rekomendacijos dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo

Europos Komisija siūlo tokias rekomendacijas valstybėms narėms dėl institucijų bendradarbiavimo:

1. Įtvirtinti specialų sportininkų, vykdančių dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, statusą tam tikrose politikos srityse, kuri pripažintų visos suinteresuotos šalys: sporto ir švietimo organizacijos, taip pat verslo bei valdžios atstovai. Į tokį specialų statusą galėtų pretenduoti tiek mėgėjų, tiek profesionalų sporte dalyvaujantys talentingi ir elito sportininkai, taip pat sportininkai su negalia ir sportinę karjerą baigę sportininkai.

2. Biudžetinės įstaigos, atsakingos už sportą, švietimą, užimtumą, socialinę ir finansinę paramą sportininkams, turėtų apsvarstyti galimybę įkurti tarpžinybines institucijas ar mechanizmus, padėsiančius bendradarbiauti skirtingas kompetencijas turinčioms institucijoms ir įgyvendinti bei kontroliuoti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą.

3. Įstaigos, atsakingos už sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimą, turėtų suformuoti rekomendacijas dėl tokios profesinės veiklos vykdymo valstybėje narėje. Tai turėtų būti daroma atsižvelgiant į ES rekomendacijas dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos, taip pat į nacionalines sporto bei švietimo sistemas ir jų specifiką, bei kultūrų įvairovę. Jose turėtų būti skatinamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Rekomendacijose gali būti numatomi paskatinimai švietimo institucijoms ar darbdaviams, priimantiems į darbą asmenį, vykdančią dvejopo pobūdžio profesinę veiklą.⁶⁴

⁶³ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 8.

⁶⁴ *Ibid*, p. 9.

Aptariant pirmąją rekomendaciją, kuria skatinama įtvirtinti specialų sportininkų statusą valstybėse narėse, ir kuri pripažintų visos sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą suinteresuotos institucijos, verta pažymėti, kad Lietuvoje toks statusas neegzistuoja. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatyme⁶⁵ nenumatyta sportininkams suteikti specialaus statuso, kuris nurodytų, kad asmuo užsiima dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Be abejo, tokio statuso įtvirtinimas galėtų palengvinti paramos skyrimą sportininkams, siekiantiems dvigubos karjeros, tarp jų ir sportininkams- studentams. Turėdamas specialų statusą sportininkas būtų atpažįstamas tiek sporto, tiek švietimo institucijų. Tokio statuso turėjimas galėtų suteikti daugiau privilegijų studijuojantiems sportininkams, taip pat, ko gero, supaprastintų paramos teikimą tokiems asmenims. Kaip rodo Lietuvos universitetų analizė, pristatoma kitame šio darbo skyriuje, dabar sportininkams- studentams tenka susidurti su nemažomis biurokratinėmis kliūtėmis norint gauti paramą iš universiteto.

Kalbant apie institucijas, atsakingas už skirtingų organizacijų bendradarbiavimą, reikia pasakyti, kad Lietuvoje veikia Nacionalinė kūno kultūros ir sporto taryba (veiklą pradėjo 2009 m.), kurios kompetencijos nurodytos Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatyme, 8 straipsnyje. Jame teigiama, kad: „Vyriausybė, siekdama skatinti visų valstybės valdymo institucijų ir nevyriausybinių organizacijų domėjimąsi kūno kultūra ir sportu bei jų bendradarbiavimą, sudaro Nacionalinę kūno kultūros ir sporto tarybą ir tvirtina jos reglamentą.“⁶⁶ Pagrindinis šios institucijos tikslas- propaguoti kūno kultūrą ir sportą ir atsižvelgti į tarptautines sutartis vykdant kūno kultūros ir sporto plėtrą. Šią tarybą sudaro atstovai iš įvairių institucijų, turinčių kompetencijų skirtingose veiklos srityse: Seimo Jaunimo ir sporto reikalų komisijos, Vyriausybės kanceliarijos, Finansų, Krašto apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Užsienio reikalų ir Vidaus reikalų ministerijų, Kūno kultūros ir sporto departamento bei nevyriausybinių sporto organizacijų.⁶⁷

Taigi į tarybą deleguojami nariai atstovauja skirtingų grupių interesams. Tokiu būdu norima į sprendimų priėmimą sporto sektoriuje įtraukti kuo daugiau žmonių iš skirtingų veiklos sričių, tačiau turinčių kompetencijų ir/ar interesų sporto politikoje. Reikia pasakyti, kad vis dėlto tokia taryba visuomenei yra mažai žinoma, jos veiklos rezultatai retai skelbiami spaudoje ar televizijoje. Be to, neegzistuoja šios tarybos internetinė svetainė, o tai apsunkina informacijos apie šią organizaciją rinkimą, susipažinimą su jos veikla ir pasiektais rezultatais.

⁶⁵Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47-1752.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

Nacionalinės kūno kultūros ir sporto tarybos įkūrimas- žingsnis į priekį, siekiant suburti skirtingų organizacijų, ministerijų ir institucijų atstovus, ir norint rasti geriausius sprendimus. Vis dėlto Č. Garbaliuskas teigia, kad „nėra kryptingo darbo tarp universitetų, sporto federacijų, miestų (rajonų) savivaldybių, sporto mokyklų, bendrojo lavinimo mokyklų, sporto klubų, moksleivių sporto centrų“⁶⁸.

Taigi galima teigti, kad nors pradėtas bendradarbiavimas aukščiausiu lygiu, t.y. tarp ministerijų, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų, dar trūksta informacijos keitimosi ir kooperacijos tarp tiesiogiai sportininkams- studentams įtaką darančių institucijų, tokių kaip universitetai, sporto federacijos, klubai ir t.t.

Reikia pridurti, kad Lietuvoje neegzistuoja rekomendacijos ar gairės dėl sportininkų dvejojo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo mūsų šalyje, kurias būtų parengę Lietuvos specialistai. Tokių rekomendacijų nebuvimas taip pat apsunkina šios veiklos įgyvendinimą, nes nėra aiškių nuorodų, į ką turėtų orientuotis, ir kokių veiksmų turėtų imtis šiuo klausimu suinteresuotos institucijos. Kadangi nėra tokių rekomendacijų, natūralu, kad Lietuvoje nenumatytas ir paskatinimas toms švietimo įstaigoms ar darbovietėms, kurios remia sportininkus- studentus, ar dirbančius sportininkus.

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad sportininkų dvejojo pobūdžio profesinė veikla Lietuvoje negali būti visiškai sklandžiai vykdoma todėl, kad nėra aiškių gairių, kuriomis turėtų būti vadovaujama būtent mūsų šalyje, vykdant ar remiant šią veiklą. Be to, mūsų šalyje sportininkai, vykdantys dvejojo pobūdžio profesinę veiklą, neturi specialaus statuso, kuris galėtų palengvinti jiems sąlygas siekti dvigubos karjeros. Taip pat reikėtų pažymėti, kad nors Lietuvoje egzistuoja Nacionalinė kūno kultūros ir sporto taryba, kuri buvo įkurta siekiant skatinti bendradarbiavimą tarp skirtingų institucijų, vis dėlto trūksta bendro darbo tarp tokių institucijų kaip universitetai, sporto federacijos ir organizacijos.

4.2. ES rekomendacijos sporto institucijoms

Išnagrinėjus rekomendacijas, skirtas tarpinstituciniam bendradarbiavimui gerinti, verta išanalizuoti, kokius pasiūlymus EK teikia konkrečioms įstaigoms, šiuo atveju- už sportą atsakingoms institucijoms.

EK mano, kad sportininkų dvejojo pobūdžio profesinė veikla visų pirma turi būti suinteresuotos įvairios sporto organizacijos: federacijos, asociacijos, klubai. Šios organizacijos turėtų gerbti privatų sportininkų gyvenimą ir skatinti subalansuotą gyvenimo ritmą, kuomet siekiama ne tik sporto aukštumų, bet ir išsilavinimo ar darbo vietos kitose veiklos srityse. Rekomendacijose

⁶⁸ Garbaliuskas Č., „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, *Sporto mokslas* 1 (71), 2013, p. 4.

nurodoma, kad būtent sporto organizacijos, sporto centrai ir ypatingai sportininko treneriai bei tėvai užima svarbų vaidmenį įgyvendinant sportininko dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Be to, EK mano, kad sporto organizacijos, norėdamos padėti sportinę karjerą baigiantiems sportininkams, galėtų jiems pasiūlyti įsitraukti į organizacijos veiklą. Sportininkų įgyta patirtis ir patarimai galėtų atnešti naudos organizacijai. Valdžios ir sporto institucijos turėtų remti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą ir užtikrinti, kad visi norintys sportininkai, tiek aktyviai sportuojantys, tiek baigę sportinę karjerą, turėtų galimybę siekti dvigubos karjeros.⁶⁹

Didelis dėmesys skiriamas sporto centrų ir organizacijų įtakai, taip pat tėvams ir rėmėjams todėl, kad tai artimiausi sportininko aplinkos žmonės, formuojantys jo požiūrį į sportą ir neretai kitas gyvenimo sritis. Priklausomai nuo to, ar sporto federacija, klubas, treneris remia ir skatina dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, sportininkas priims atitinkamą sprendimą šiuo klausimu. Taigi svarbu, kad dvigubos karjeros naudą suvoktų ne tik pats sportininkams, bet ir jam artimiausi žmonės, turintys didelę įtaką jo priimamiems sprendimams.

Kalbant apie sportininkų įsitraukimą į tam tikros sporto organizacijos veiklą baigus savo sportinę karjerą, galima teigti, kad Lietuvoje ši sistema veikia - Lietuvos tautinio olimpinio komiteto prezidentė- olimpinė šaudymo čempionė Daina Gudžinevičiūtė, viceprezidentas- olimpinio plaukimo bronzos medalio laimėtojas Arvydas Juozaitis, vykdomojo komiteto narė- olimpinė plaukimo čempionė Lina Kačiušytė, Lietuvos krepšinio federacijos prezidentas- Arvydas Sabonis. Galima būtų surasti ir daugiau atvejų, kuomet vadovaujančias pareigas sporto organizacijose užima buvę sportininkai. Tai reiškia, kad ši sistema pasitvirtina- buvę sportininkai gerai žino sporto pasaulio taisykles, sukaupia patirtis suteikia nemažai privalumų, žinoma, su kokiomis problemomis susiduria sportas, ir kaip galima būtų prisidėti prie tokių problemų sprendimo.

4.3. ES rekomendacijos švietimo institucijoms

Visų pirma EK nurodo, kad dažnai valstybių narių universitetuose egzistuojančios priemonės sportininkams- studentams remti yra neefektyvios. Taip yra todėl, kad per daug dažnai remiamasi individualiais susitarimais. Be to, tose valstybėse, kur sportininkų- studentų rėmimo tvarkos nereglamentuoja įstatymai, universitetai neturi bendros politikos šiuo klausimu. Taigi vienas iš EK pasiūlymų yra susitarti sporto ir švietimo (šiuo atveju aukštojo mokslo) institucijoms ir įtvirtinti „sportininko- studento“ statusą, kurį pripažintų ir gerbtų abi suinteresuotosios šalys. Tokiu būdu atsirastų daugiau aiškumo- būsiami studentai žinotų, kokios paramos gali tikėtis stodami į universitetą ir visą studijų laikotarpį.⁷⁰

⁶⁹ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 9,16.

⁷⁰ Ibid, p. 21.

Taigi šiuo atveju kalbama ne apie sportininko, vykdančio dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, statusą, kuris buvo analizuotas pirmame šio skyriaus poskyryje, bet apie sportininko- studento statusą. Tai konkretesnis terminas, kuris apibrėžia tik tą kategoriją sportininkų, kurie studijuoja universitetuose.

EK nurodo, kad galimas ir atvirkštinis variantas, kuomet tam tikra akreditacijos sistema suteikiama universitetams, remiantiems sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą⁷¹. Tokia sistema būtų labai naudinga būsimiems studentams- sportininkams. Tuomet nereikėtų gilintis į kiekvieno universiteto reikalavimus ir paramos galimybes atskirai, visa informacija būtų prieinama tam tikroje duomenų bazėje.

EK taip pat pabrėžia nuotolinio mokymosi svarbą, kuris ypač aktualus daug keliaujantiems sportininkams, nevisada galintiems lankyti paskaitas. Tačiau toks mokymosi būdas taip pat reikalauja nemažų finansinių ir laiko investicijų bei žmogiškųjų išteklių, todėl EK skatina aukštojo mokslo institucijas bendradarbiauti kuriant studijų programas ir tobulinant nuotolinio mokymosi sistemą⁷².

Lietuvoje nėra įtvirtintas sportininko- studento statusas, taip pat neegzistuoja universitetų akreditacijos sistema, kuri pagelbėtų sportininkams, galvojantiems apie studijas aukštojoje mokykloje. Kalbant apie nuotolines studijas, jos taip pat dar nėra pakankamai išvystytos mūsų šalyje, nors naudojant šiuolaikines technologijas galima būtų žymiai palengvinti sportininkų studijas. Pagrindinė priežastis, lemianti nuotolinių studijų aktualumą sportininkams- nuolatinės kelionės dėl treniruočių ir varžybų.

4.4. ES rekomendacijos sveikatos institucijoms

EK pabrėžia, kad tik būdami sveiki sportininkai sugebės tinkamai vykdyti dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Ligos ir traumos silpnina ne tik fizinę jėgą, bet ir gali sukelti neigiamas emocijas (depresija, rūpestis, nuobodulys) bei finansinius nuostolius, nes sportininkai praranda galimybę laimėti piniginius prizus varžybose ar apdovanojimus. Taigi valstybės narės turi padaryti viską, kad užtikrintų, jog sportininkai nestatomi į pernelyg didelę riziką. Be to, ne mažiau svarbi gali būti ir psichologinė pagalba sportininkui. Psichologo pagalba gali būti naudinga ne tik aktyviai sportuojant, bet taip pat ir ruošiantis baigti sportinę karjerą.

Siūlomos rekomendacijos:

⁷¹ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 22.

⁷² *Ibid*, p. 22.

1. Sporto, sveikatos ir švietimo institucijos turėtų remti informacijos sklaidą sportininkams apie traumų prevenciją, sveiką gyvenseną, mitybą ir atsigavimą po varžybų/treniruočių.
2. Nacionalinės sporto organizacijos ir medikai turėtų vykdyti glaudesnę bendradarbiavimą ir keistis informacija apie sportininko sveikatos būklę ir patirtas traumas. Tai turėtų būti vykdoma tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu.⁷³

Lietuvos Respublikos Kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatyme, 45 str. nurodoma, kad asmenys, dalyvaujantys varžybose ir sporto pratybose privalo reguliariai tikrintis sveikatą, ir pateikti pažymą dėl savo sveikatos būklės varžybų organizatoriams. Sportininkui, nepateikusiam tokios pažymos, negali būti leista dalyvauti varžybose.⁷⁴

Suprantama, kad tokiu įstatymu siekiama apsaugoti sportininkų sveikatą ir užkirsti kelią per didelei rizikai, kuomet siekiama dalyvauti varžybose nepasitikrinus sveikatos, arba kai sportininko sveikatos būklė nėra tinkama dalyvauti varžybose/sporto pratybose. Tai rekomenduoja ir Europos Komisija. Šis įstatymas galioja visų sporto šakų atstovams. Įdomu tai, kad sveikatą tikrintis ir teikti pažymą privalo ir tokių sporto šakų atstovai kaip šachmatai ar šaškės. Nors sveikatos tikrinimas yra naudingas bet kuriam sportininkui, vis dėlto neatrodo logiška taikyti tuos pačius reikalavimus didelį fizinį krūvį turintiems sportininkams ir intelektualių žaidimų atstovams.

Lietuvoje taip pat veikia „Lietuvos sporto medicinos centras“, kurio tikslai ir funkcijos nurodyti šios įstaigos nuostatuose, patvirtintuose Kūno kultūros ir sporto departamento generalinio direktoriaus. Pagrindiniai tikslai:

1. „Stiprinti sportuojančių asmenų sveikatą;
2. Vykdyti sportuojančių asmenų traumatizmo ir sergamumo prevenciją;
3. Skleisti informaciją apie sveiką gyvenseną.“⁷⁵

Taigi galima teigti, kad Lietuvoje informacijos sklaida sportininkams dėl traumų prevencijos, sveikos gyvensenos ir atsigavimo po treniruočių, vykdoma Lietuvos sporto medicinos centro. Be to, šis centras taip pat „kaupia ir analizuoja informaciją apie olimpinės rinktinės kandidatų, perspektyvinio rengimo sportininkų, nacionalinių sporto rinktinė sportininkų sveikatos būklę ir teisės aktų numatyta tvarka teikia informaciją Kūno kultūros ir sporto departamentui, Lietuvos tautiniam

⁷³ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 27-29.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47-1752.

⁷⁵ Lietuvos sporto medicinos centro įstaigos nuostatai, prieiga per internetą:

http://www.sportomedicinoscentras.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=36 [žiūrėta 2014-03-20].

olimpiniam komitetui ir kitiems su sportininko rengimu susijusiems asmenims⁷⁶. Sporto medicinos centrai taip pat veikia didžiuosiuose Lietuvos miestuose bei Druskininkuose.

Galima teigti, kad Lietuvoje vyksta bendradarbiavimas šioje srityje- sporto medicinos centrai dalijasi informacija su tomis institucijomis, kurios yra tiesiogiai ja suinteresuotos. Be abejo, visų pirma tai Kūno kultūros ir sporto departamentas bei Lietuvos tautinis olimpinis komitetas. Taip yra todėl, kad šios institucijos skirsto finansavimą sportininkams, rūpinasi jų išvykomis į svarbiausius pasaulio ir Europos sporto renginius, skiria lėšų varžyboms ir treniruotėms, formuoja rinktinės kandidatų sąrašus, moka stipendijas. Tik žinodamos sportininko sveikatos būklę jos gali tinkamai paskirstyti biudžeto lėšas ir planuoti sportininko startus varžybose. Be to, sportininkas apie savo sveikatos būklę turi informuoti ir varžybų organizatorius, pristatydamas jiems savo sveikatos pažymą.

4.5. ES rekomendacijos finansų institucijoms

EK nurodo, kad stipendijos, honorarai ir kitos kompensacinės priemonės yra labai svarbios sportininkams, ypač jauniems, todėl, kad finansinę naštą dažnai tenka pakelti jų tėvams. Treniruotės ir sporto inventorių dažnai reikalauja didelių investicijų, kurias neretai jauniems sportininkams skiria jų tėvai. ES valstybės narės, norėdamos pagelbėti tokiems sportininkams, gali skirti finansinę paramą. Tai gali būti stipendijos, tam tikros kompensacijos, rėmėjų parama, minimalios pajamos, arba tam tikras atlygis, priklausantis nuo sportininko pasiekimų. Tačiau nemažiau svarbu yra ir rūpintis sportininko ateitimi- jo pensija, socialiniu saugumu ir sveikatos draudimu.⁷⁷

Be abejo, kalbant apie aukštojo mokslo institucijas, galima teigti, kad čia pagrindinė finansinė parama sportininkams- studentams yra stipendijos. Tai įrodo ir Lietuvos universitetų teikiamos paramos sportininkams- studentams analizė, pristatoma kitame šio darbo skyriuje.

EK siūlo tokias rekomendacijas dėl finansinės paramos skyrimo sportininkams- studentams:

1. Valdžios ir sporto institucijos turėtų sukurti ir vykdyti nuoseklią finansinės paramos sportininkams- studentams sistemą.
2. Sporto ir švietimo institucijos turėtų vystyti specialią stipendijų sistemą, skirtą tik sportininkams- studentams.⁷⁸

⁷⁶ Lietuvos sporto medicinos centro įstaigos nuostatai, prieiga per internetą:

http://www.sportomedicinoscentras.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=36 [žiūrėta 2014-03-20].

⁷⁷ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 29.

⁷⁸ Ibid, p. 32-33.

Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatyme, ketvirtajame skirsnyje, nustatyta tvarka, pagal kurią gali būti finansuojama kūno kultūra ir sportas. Įstatymas numato, kad finansavimas sportui gali būti skirtas iš valstybės biudžeto ar savivaldybių biudžeto asignavimų, taip pat tomis lėšomis, kurios surenkamos iš loterijų. Šiame įstatyme taip pat nurodoma, kurios institucijos ir kokiais atvejais moka sportininkams stipendijas. Dėl stipendijų skyrimo sportininkams į Kūno kultūros ir sporto departamentą kreipiasi Lietuvos tautinis olimpinis komitetas, Lietuvos parolimpinis komitetas ar sporto šakų federacijos. Stipendijos dydį nustato Vyriausybė. Stipendijas sportininkams taip pat gali skirti savivaldybės.⁷⁹

Tačiau šis įstatymas reglamentuoja stipendijos mokėjimo tvarką visiems sportininkams, t.y. taikomas atsižvelgiant į sportininko laimėjimus, o ne į tai, ar sportininkas užsiima dvejopo pobūdžio profesine veikla. Kaip jau buvo minėta, 2004 m. ES atlikto tyrimo dėl sportininkų- studentų rėmimo ataskaitoje, mūsų šalies įstatymai nereglamentuoja stipendijų mokėjimo tvarkos sportininkams- studentams. Taigi galima teigti, kad valdžios, sporto ir švietimo institucijos Lietuvoje nėra sukūrusios bendros stipendijų mokėjimo sportininkams- studentams sistemos, nors tai yra viena iš Europos Sąjungos rekomendacijų.

Kalbant apie sportininkų finansinį stabilumą po sportinės karjeros baigimo, Lietuvoje sportininkai turi galimybę gauti rentas. Tai numato Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriame nurodoma, kad į rentas gali pretenduoti tik olimpinių sporto šakų atstovai, iškovoję apdovanojimus olimpiadose, tapę Europos ar pasaulio čempionais, ar minėtų čempionatų rekordininkais⁸⁰. Tai reiškia, kad tie sportininkai, kurie tapo Europos ar pasaulio čempionais neolimpinėse sporto šakose, į tokias rentas pretenduoti negali. Be abejo, paprastai olimpinėse sporto šakose vyrauja didesnė konkurencija, tačiau faktas, kad į rentas negali pretenduoti aukščiausius apdovanojimus iškovoję neolimpinių sporto šakų atstovai, menkina ne tik neolimpinių sporto šakų įvaizdį, bet ir sportininkų apdovanojimus.

Apibendrinant galima teigti, kad dalis Europos Komisijos siūlomų rekomendacijų dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos yra įgyvendinta Lietuvoje, tačiau daugeliu atveju tai buvo padaryta dar prieš pasirodant ES rekomendacijoms 2012 m. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas priimtas 2008 m., Lietuvos sporto medicinos centras ir Nacionalinė kūno kultūros ir sporto taryba veiklą pradėjo 2009 m. Be to, svarbu pabrėžti, kad egzistuojanti tvarka dėl sportininkų paramos visais nagrinėtais atvejais taikoma bendrai sportininkams, ne tik tiems, kurie siekia dvigubos karjeros. Taip yra todėl, kad Lietuvoje dar neįtvirtintas sportininko, vykdančio dvejopo pobūdžio profesinę veiklą statusas, taip pat neegzistuoja ir

⁷⁹ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47-1752.

⁸⁰ *Ibid.*

sportininko- studento statusas. Taip pat Lietuvoje nėra paruoštos mūsų šalies specialistų gairės ir rekomendacijos dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo.

Dėl to galima daryti išvadą, kad Lietuvoje neatsižvelgiama į EK teikiamas rekomendacijas dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos.

5. PARAMA SPORTININKAMS ĮGYTI AUKŠTĄJĮ IŠSILAVINIMĄ LIETUVOJE

Kaip jau buvo minėta, parama sportininkų studijoms Lietuvos universitetuose nėra reglamentuojama įstatymais. Tuo nesunku įsitikinti išnagrinėjus Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo⁸¹, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų⁸² ar Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo⁸³ įstatymus. Nė viename iš šių įstatymų nekalbama apie paramą sportininkams- studentams. Apskritai Lietuvos teisės aktuose neegzistuoja sportininko- studento sąvoka. Kiekviename iš šių įstatymų koncentruojamasi arba į sportą, arba į mokslą. Ko gero, galima teigti, kad tai iš dalies atspindi situaciją Lietuvoje- tarp skirtingų institucijų nevyksta pakankamas bendradarbiavimas, kuris galėtų padėti įgyvendinti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą.

Jau buvo minėta, kad Europos Komisija taip pat teigia, jog norint, kad būtų sėkmingai įgyvendinta dvejopo pobūdžio profesinė veikla, būtinas bendradarbiavimas tarp skirtingų institucijų: sporto, švietimo, verslo ir ministerijų⁸⁴.

Lietuvoje tam tikros ministerijos turi kompetenciją sporto srityje. Jos yra nurodytos Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymo pirmo skirsnio 10 straipsnyje:

1. Krašto apsaugos ministerija turi kompetenciją rūpintis karių fiziniu pasirengimu, sudaryti jiems sąlygas sportuoti ir dalyvauti varžybose.
2. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija siekia per sportą integruoti į visuomenę neįgaliuosius, taip pat remia tas fizinio aktyvumo iniciatyvas, kurios įtraukia šeimas ir bendruomenę.
3. Susisiekimo ministerija yra atsakinga už tuos sporto organizavimo klausimus, kurie susiję su aviacijos sportininkų ir specialistų kvalifikacija, skrydžių sauga, orlaivių techninės būklės kontrole, taip pat skrydžių, motorlaivių, automobilių ir motociklų sportu.
4. Sveikatos apsaugos ministerija yra atsakinga už sveikos gyvensenos plėtrą ir fizinio aktyvumo skatinimą, taip pat nustato sveikatos tikrinimo reikalavimus sportininkams ir siekia užkirsti kelią dopingui.

⁸¹ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47-1752.

⁸² Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2012, Nr. XI-242, prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=424020> [žiūrėta 2014-02-23].

⁸³ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3321.

⁸⁴ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 8.

5. Švietimo ir mokslo ministerija turi kompetenciją formuoti ir vykdyti kūno kultūros ir sporto politiką formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigose.
6. Vidaus reikalų ministerija rūpinasi, kad pareigūnai, atliekantys tarnybą vidaus tarnybos sistemose, būtų tinkamai fiziškai pasiruošę ir turėtų galimybę sportuoti ir dalyvauti sporto varžybose.
7. Prie kūno kultūros ir sporto politikos formavimo ir įgyvendinimo gali prisidėti ir kitos ministerijos ar valstybės institucijos.⁸⁵

Iš 14 Lietuvoje esančių ministerijų 6 turi kompetenciją sporto srityje, tačiau, kaip nurodoma paskutiniajame punkte, kitos ministerijos taip pat gali prisidėti prie kūno kultūros ir sporto politikos įgyvendinimo. Ko gero, svarbiausios iš ministerijų, turinčių įtaką sporto sektoriui, yra Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, bei Švietimo ir mokslo ministerija. Šios ministerijos apima didžiąsias visuomenės dalis, tuo tarpu Krašto apsaugos, Susisiekimo ir Vidaus reikalų ministerijos labiau orientuojasi į specifines grupes, taigi realiai jų turima kompetencija sporto srityje yra aktuali tik palyginti nedidelei daliai Lietuvos gyventojų. Kalbant apie Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, reikia pasakyti, kad pagal jai suteiktą kompetenciją, ji yra atsakinga tik už socialinį, bet ne darbo aspektą sporte: neįgaliųjų integraciją į visuomenę per sportą, taip pat už šeimos ir bendruomenės fizinio aktyvumo iniciatyvas. Taigi turėdama šias kompetencijas ji atlieka tik dalį uždavinių. Šiai ministerijai taip pat galėtų būti suteikta galių padėti karjerą baigusiems profesionaliems sportininkams integruotis į darbo rinką. Tačiau dabartiniai šalies įstatymai to nenumato.

Kalbant apie Švietimo ir mokslo ministeriją, įstatyme nurodyta tik labai plataus pobūdžio kompetencija: formuoti ir vykdyti kūno kultūros ir sporto politiką formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigose. Dabartinis Švietimo ir mokslo ministerijos vaidmuo labiau apsiriboja kūno kultūros, kaip mokomojo dalyko, įtraukimu į mokyklų ir universitetų programas.

Č. Garbaliuskas nurodo, kad Švietimo ir mokslo ministerijoje anksčiau egzistavo skyrius, kuris rūpinosi studentų kūno kultūra ir sportu. Tačiau panaikinus šį skyrių ženkliai sumažėjo žmogiškųjų išteklių, besirūpinančių talentingais sportininkais Lietuvos universitetuose⁸⁶.

Sveikatos apsaugos ministerija turi daugiausia kompetencijų sporto srityje. Ji atsakinga tiek už mėgėjų, tiek už profesionalų sportą.

Europos Sąjungos rekomendacijose dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos nurodoma, kad prie šios veiklos įgyvendinimo ES narėse galėtų prisidėti ir Finansų ministerija, kuri

⁸⁵ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47-1752.

⁸⁶ Garbaliuskas Č., „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, *Sporto mokslas* 1 (71), 2013, p. 4.

būtų atsakinga už sportininkų- studentų finansavimą, mokesčius už sportininkų sveikatos draudimą ir kitas su finansais susijusias sritis sporto sektoriuje.⁸⁷

5.1. Parama sportininkams- studentams Lietuvos universitetuose

Kadangi Lietuvoje neegzistuoja įstatymai, reglamentuojantys sportininkų- studentų paramos skyrimo formas universitetuose, natūralu, kad skirtingose Lietuvos aukštojo mokslo institucijose egzistuoja nevienodos taisyklės. Vis dėlto švietimo ir mokslo ministro įsakyme „dėl geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo 2014 m. tvarkos aprašo patvirtinimo“ II skirsnio 10.4. straipsnyje nurodoma, kad „sporto ir sporto pedagogikos programose pagrindinius kriterijus sudaro sporto pasiekimų ir trijų brandos egzaminų <...> įvertinimai“⁸⁸. Be to, to paties skirsnio 11.2. straipsnyje teigiama, kad „sporto nacionaliniai ir tarptautiniai pasiekimai vertinami pagal dešimtbalę skalę pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintą tvarką, atsižvelgus į Kūno kultūros departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės siūlymus“⁸⁹.

Tai reiškia, kad sportininkams, norintiems studijuoti Lietuvos universitetuose sporto ir sporto pedagogikos programas, suteikiami papildomi balai už sportinius pasiekimus. Už kokius sportinius pasiekimus galima gauti papildomų balų, kasmet tvirtina švietimo ir mokslo ministras. Ši tvarka galioja visiems Lietuvos universitetams, tačiau tai nėra įstatymas, bet kasmet skelbiamas švietimo ir mokslo ministro įsakymas.

Tačiau, kaip jau buvo minėta, Lietuvos universitetai pasilieka teisę spręsti, kaip, ir ar iš viso remti sportininkus, siekiančius aukštojo mokslo diplomo. Kadangi pagrindinis informacijos šaltinis būsimiems studentams renkantis studijas yra oficialios universitetų internetinės svetainės, kuriose galima gauti visą reikalingą informaciją, verta paanalizuoti, kokia informacija suteikiama šiose svetainėse sportininkams, planuojantiems stoti į universitetą. Išnagrinėjus valstybinių Lietuvos aukštųjų mokyklų oficialias internetines svetaines, pastebėta, kad dauguma Lietuvos universitetų praktiškai nesuteikia jokios informacijos apie tai, kokios paramos savo studijų laikotarpiui gali tikėtis sportininkai. Išsamiausia informaciją dėl sportininkų paramos studijų laikotarpiu galima rasti Vilniaus (VU), Vilniaus Gedimino technikos (VGTU), Lietuvos sporto (LSU), Vytauto Didžiojo (VDU) bei Klaipėdos (KU) universitetų tinklalapiuose. Tiesa, ten pateikiama informacija aktuali ne tik stojantiems, bet ir jau studijuojantiems sportininkams.

⁸⁷ European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012, p. 8.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo 2014 m. tvarkos aprašo patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2013, Nr. V-68.

⁸⁹ *Ibid.*

5.2. Parama sportininkams- studentams Vilniaus universitete (VU)

Vilniaus universitetas nurodo, kad „nuo 2012/13 mokslo metų geriausiems sportininkams, atstovaujantiems universitetui ir studijuojantiems savo lėšomis, fakultetų sprendimu gali būti sumažinta studijų įmoka iki 90 proc.“⁹⁰ Tačiau pridėjama, kad „sportininkus, stojančius į Vilniaus universitete siūlomas studijų programas, Sveikatos ir sporto centrui prašome pateikti sporto federacijos/asociacijos rekomendaciją nurodant aukščiausius einamųjų mokslo metų sporto pasiekimus“⁹¹.

Taigi sportininkas, norėdamas gauti nuolaidų už studijų įmokas, privalo susisiekti su savo atstovaujama sporto federacija, ir paprašyti rekomendacijos, kurią vėliau svarsto VU Sveikatos ir sporto centro komisija. Svarbu tai, kad vertinami tik einamųjų mokslo metų pasiekimai. Tačiau jei sportininkas patyrė traumą ir pastaruosius metus nepasiekė aukštų apdovanojimų, nors prieš dvejus metus iškovojo svarių pergalių, jis, pagal pateiktas taisykles, pretenduoti į tokią paramą negali. Be to, universitetas nori, kad sportininkai atstovautų savo Alma Mater įvairiose varžybose. Taigi tokiu atveju sportininkas prisiima atsakomybę suplanuoti savo varžybų tvarkaraštį taip, kad jame liktų vietos ir Lietuvos studentų čempionatams, Pabaltijo šalių studentų žaidynėms (SELL) ar Universiada. Taip pagrindinės studentų- sportininkų varžybos. Lietuvos studentų pirmenybės ir SELL žaidynės organizuojamos kasmet, tuo tarpu Universiada, kuri kitaip vadinama studentų olimpinėmis žaidynėmis,- kas dvejus metus.

Į paramą taip pat nepretenduoja tie studentai, kurie įstojo į valstybės finansuojamas vietas. Be abejo, gabiems sportininkams, iškovojuosiems ne vieną pergalę sporto arenoje, nėra lengva būti geriausiems ir mokslo srityje. Tad, ko gero, didžiajai daliai sportininkų, įmokų už studijas ženklus sumažinimas yra aktualus klausimas. Tačiau neabejotinai yra ir tokių sportininkų, kurie įstoja į valstybės finansuojamas vietas universitete, ir šiuo atveju nėra numatyta kitokio pobūdžio parama juos skatinti.

Universiteto sveikatos ir sporto centro interneto svetainėje taip pat teigiama, kad: „Vilniaus universiteto studentai- sportininkai, turintys aukštų sporto pasiekimų, kiekvieno semestro eigoje Studijų direkcijai pagal nustatytus terminus gali teikti prašymus vienkartinėms tikslinėms stipendijoms už pasiekimus sporto veikloje gauti“⁹². Norėdami gauti tokią vienkartinę stipendiją, studentai turi pateikti prašymą Studijų direkcijai bei Sveikatos ir sporto centro rekomendacijas, o norėdami gauti rekomendacijas, studentai privalo šiam centrui pristatyti sporto pasiekimus patvirtinančius dokumentus bei prašymą rekomendacijai gauti. Specialiai sudaryta Sveikatos ir sporto

⁹⁰ Vilniaus universiteto sveikatos ir sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.ssc.vu.lt/lt/>> [žiūrėta 2014-02-24].

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

komisija svarsto, ar prašymą pateikusiam sportininkui suteikti rekomendaciją. Be to, pridedama, kad pirmenybė teikiama studentams, kurie atstovauja Vilniaus universitetui varžybose⁹³.

Nesunku pastebėti, kad sistema, egzistuojanti Vilniaus universitete sportininkams gauti paramą, gana paini. Ypatingai tai liečia vienkartinės stipendijas siekiančius gauti sportininkus. Visu pirma, kyla klausimas, kas yra „aukšti sporto pasiekimai“. Tai labai abstrakti sąvoka, ir aukšti pasiekimai skirtingų sportininkų suvokiami nevienodai. Sporto pasiekimai taip pat labai priklauso nuo sporto šakos populiarumo Lietuvoje, Europoje ir pasaulyje. Kuo sporto šaka populiarsnė, tuo didesnė konkurencija, tuo sunkiau užlipti ant aukščiausio apdovanojimo pakylės laiptelio. Be to, norint gauti nuolaidas studijų įmokoms ar vienkartinę stipendiją, studentai Vilniaus universitete privalo rašyti ne vieną prašymą ne tik dėl paramos skyrimo, bet ir dėl rekomendacijų. Net ir surinkus visus dokumentus nėra garantijos, kad parama sportininkui bus skirta. Prašymus vienkartinę stipendijai gauti galima teikti du kartus per mokslo metus. Svarbu pažymėti tai, kad vienkartinės stipendijas ir nuolaidas įmokoms už studijas gali gauti bet kurio fakulteto ir bet kurios specialybės sportininkai- studentai. Kitaip tariant, sportininkams, norintiems gauti paramą, neprivaloma rinktis su sporto mokslu susijusias studijų kryptis. Tai galima vertinti teigiamai, todėl, kad ne visi aktyviai sportuojantys studentai sieja savo ateitį su sportu po sportinės karjeros baigimo.

Be abejo, faktas, kad sportininkai gali gauti paramą studijų laikotarpiu, vertinamas teigiamai, tačiau egzistuoja nemažai biurokratizmo, o dvejopo pobūdžio profesinė veikla užsiimantys sportininkai jau ir taip susiduria su laisvo laiko stoka. Tad galbūt būtų tikslinga supaprastinti paramos skyrimo sportininkams tvarką.

5.3. Parama sportininkams- studentams Vilniaus Gedimino technikos universitete (VGTU)

Skirtingai nei Vilniaus universitete, VGTU įkurtas ne sporto ir sveikatingumo, bet sporto ir turizmo centras („Inžinerija“). Tačiau abiejų centrų misija panaši- suteikti galimybę universitete studijuojantiems studentams bei dirbančiam personalui užsiimti sportine veikla.

Oficialioje VGTU sporto ir turizmo centro „Inžinerija“ interneto svetainėje skelbiama, kad tie Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentai- sportininkai, kurie dalyvauja sporto varžybose ir atstovauja universitetui, taip pat nacionalinės ar VGTU rinktinės nariai gali tikėtis tokios paramos studijų laikotarpiu:

1. „Atleidimas nuo studijų įmokų 50 proc. (20 studentų) nuo 2013-02-13;
2. Atleidimas nuo studijų įmokų 25 proc. (20 studentų) nuo 2013-02-13;

⁹³ Vilniaus universiteto sveikatos ir sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.ssc.vu.lt/lt/>> [žiūrėta 2014-02-24].

3. Atleidimas nuo atskiro dalyko (modulio) studijų ir baigiamojo darbo pakartotinio rengimo įmokų;
4. Stipendijos skyrimas (tik gerai besimokantiems studentams);
5. Skatinamosios vardinės stipendijos skyrimas, aukšto sportinio meistriškumo Vytauto Kulakausko stipendija (tik labai gerai besimokantiems);
6. Sesijos atidėjimas iki egzamino laikymo komisijoje;
7. Vieno kurso studijų programos baigimas per dvejus mokslo metus sudarant individualią studijų programą kiekvienais metais.⁹⁴

Be to, sportininkai gali pretenduoti ir į vienkartinės stipendijas, kurios skiriamos tik valstybės finansuojamoje ar iš dalies valstybės finansuojamoje vietoje studijuojančiam studentui: „Vienkartinės stipendijos skiriamos už aktyvią kultūrinę, sportinę ir kitą visuomeninę veiklą universiteto labui.“⁹⁵ Kitaip tariant, į vienkartinę stipendiją gali pretenduoti ne tik sportininkai, bet ir kitose veiklos srityse pasižymėję studentai.

Kaip ir Vilniaus universitetas, VGTU pabrėžia, kad studijų lengvatas gali gauti tik universitetui Lietuvoje ir pasaulyje atstovaujantys sportininkai. Tačiau VGTU konkrečiau nurodo, kas gali pretenduoti į stipendijas: Lietuvos ir VGTU rinktinių nariai. Tai reiškia, kad šiuo atveju iš sportininkų nereikalaujama konkrečių pasiekimų, tačiau sportininko lygis turi būti bent jau toks, kad leistų jam patekti į universiteto rinktinę. Tačiau VGTU suteikia mažesnes lengvatas nei VU studijų įmokoms. Daugiausia jos gali būti sumažintos 50 proc. ir ribotam skaičiui sportininkų- studentų. Iš viso skirtingo dydžio lengvatas studijų įmokoms gali gauti 40 universiteto sportininkų. Nors lengvatos už studijas ir mažesnės nei VU, VGTU siūlo įvairesnio pobūdžio paramą. Pavyzdžiui, čia sportininkui galima susidaryti individualų studijų tvarkaraštį, ir baigti vieno kurso studijų programą per dvejus metus. Tokiu atveju sportininkas gali daugiau laiko skirti pasiruošimui varžyboms ir svarbiausiems metų startams. Nors studijų laikotarpis užtrunka ilgiau, krūvis yra mažesnis ir sportininkui sudaromos palankios sąlygos skirti laiko tiek sportui, tiek studijoms. Taip pat studentams nereikia mokėti už neišlaikytus egzaminus ar baigiamojo darbo pakartotinį rengimą. VGTU taip pat suteikia teisę nusikelti sesiją ir laikyti egzaminus komisijoje. Įdomu tai, kad stipendijas šiame universitete gali gauti tik gerai arba labai gerai besimokantys sportininkai. Tokiu būdu universitetas pabrėžia ne tik sporto, bet ir mokslo svarbą, stengiasi ugdyti visapusiškai išsilavinusias asmenybes. Nors VGTU yra specializuotas universitetas, kuriame galima rinktis tik technines specialybes, nesunku pastebėti, kad

⁹⁴ Vilniaus Gedimino technikos universiteto sporto ir turizmo klubas „Inžinerija“, prieiga per internetą <<http://sportas.vgtu.lt/pradzia/>> [žiūrėta 2014-02-25].

⁹⁵ Ibid.

siūlomos lengvatos sportininkams yra įvairaus pobūdžio, ir kiekvienas gali pasirinkti sau priimtinausią variantą.

5.4. Parama sportininkams- studentams Lietuvos sporto universitete (LSU)

„Lietuvos sporto universitetas yra svarbus mokslo centras ir kūno kultūros bei sporto vertybių ir tradicijų puoselėtojas“⁹⁶. Tai vienintelis universitetas Lietuvoje, siūlantis tik su sporto mokslu susijusias studijų programas. Taigi tikslinga panagrinėti, kokias lengvatas ar paramą studijoms šiame universitete gali gauti sportininkai.

Remiantis oficialia universiteto sporto ir laisvalaikio centro interneto svetaine, LSU siūlo sportininkams stipendijas, į kurias gali pretenduoti universiteto studentai, didelio meistriškumo sportininkai (universiteto, nacionalinės ar olimpinės rinktinės nariai), taip pat neįgalūs sportininkai. Įdomu tai, kad stipendija skiriama iš lėšų, kurias universitetas gauna iš rėmėjų⁹⁷. Išanalizavus 14 Lietuvos aukštųjų mokyklų teikiamą informaciją oficialiose jų interneto svetainėse, pastebėta, kad vienintelis LSU nurodo bendradarbiaujantis su verslo atstovais, siekdamas finansinės paramos sportui. Tačiau tai normalus reiškinys, nes profesionalus sportas be verslo rėmėjų šiais laikais sunkiai išsiverstų.

LSU nurodo, kad „sportininko prašymas skirti sporto stipendiją teikiamas Lietuvos sporto universiteto Sporto stipendijų skyrimo komisijai. Kartu su prašymu teikiama:

1. Sportininko asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopija;
2. Dokumentų, patvirtinančių sportininko pasiekimus, kopijos;
3. Medikų išvados apie sportininko sveikatos būklę, fizinės ir psichologines galimybes siekti didelio meistriškumo ir aukščiausių rezultatų;
4. Planuojami artimiausių trejų metų sportininko rezultatai Lietuvos, Europos ir pasaulio pirmenybėse ir čempionatuose.“⁹⁸

Taigi skirtingai nuo prieš tai nagrinėtų VU ir VGTU atvejų, stipendijos siekiantys sportininkai Lietuvos sporto universitete taip pat privalo pateikti medikų išvadą. Įdomu tai, kad išvadas sudaro ne tik sportininko sveikatos būklės vertinimas, bet ir išvados apie „fizinės ir psichologines galimybes siekti didelio meistriškumo ir aukščiausių rezultatų“⁹⁹. Sveikatos ir fizinės būklės įvertinimas atrodo realiai pamatuojamas uždavinys, tačiau kaip medikas, vertinantis sportininko

⁹⁶ Lietuvos sporto universitetas, prieiga per internetą <<http://lsu.lt/apie-universiteta>> [žiūrėta 2014-02-26].

⁹⁷ Lietuvos sporto universiteto sporto stipendijų skyrimo nuostatai, prieiga per internetą <<http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/sportas/nuostatai.pdf>> [žiūrėta 2014-02-26].

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

fizinę būklę gali nustatyti ir įvertinti jo psichologines galimybes, lieka neaišku. Ko gero, tokį įvertinimą galėtų pateikti tik sporto psichologai. Tačiau mažai tikėtina, kad visi sportininkai- studentai konsultuojasi ir prašo sporto psichologų pagalbos.

Dar vienas reikalavimas stipendijos siekiančiam sportininkui- studentui yra pateikti ateinančių trejų metų planuojamas varžybas ir rezultatus, kuriuos tikimasi jose pasiekti. Tokiu būdu universitetas, ko gero, siekia išsiaiškinti ne tik sportininko ateities planus, bet ir jo ambicijas, tikslus ir siekius. Toks planavimas leidžia stipendijų skyrimo komisijai susidaryti preliminarų vaizdą, kokių rezultatų sporto arenoje galima tikėtis iš stipendijos siekiančio sportininko.

Be to, pridėdama, kad „pretendentus sporto stipendijai gauti rekomenduoja Universiteto sporto šakų treneriai ir dėstytojai, tarpininkaujant Sporto ir laisvalaikio centro vedėjui. Pateiktus prašymus svarsto ir vertina Lietuvos sporto universiteto Sporto stipendijų skyrimo komisija, vadovaudamasi paramos skyrimo sutartimis ir:

1. Mokymosi rezultatais- vidurkis ne žemesnis nei 8 balai;
2. Sportiniais pasiekimais;
3. LSU vardo reprezentavimu (TV, radijas ir t.t.);
4. Motyvacinio laišku¹⁰⁰.

LSU, kaip ir prieš tai nagrinėto VGTU atveju, skiria stipendijas tik tiems sportininkams- studentams, kurie gali pasigirti ir aukštais mokymosi rezultatais. Nors tai nelengvas uždavinys sportininkui, vis dėlto- tai labai gera motyvacija siekti gerų rezultatų ne tik sporte, bet ir moksle. Nors dažnai sportininkai skundžiasi laiko stoka, ir teigia, kad dėl to kenčia jų studijų rezultatai, reikia pripažinti, kad stojimas į aukštąją mokyklą nėra privalomas, o jei sportininkas pasirinko tokį kelią, tai jis suvokia, jog norint įgyti tam tikras kompetencijas ir aukštojo mokslo diplomą, teks įdėti nemažai pastangų. Be to, kaip jau minėta, tokiu būdu skatinama mokslo ir sporto darna, sportininkai- studentai raginami visapusiškai save lavinti.

Kaip ir Vilniaus universitete, prašymą teikiantys asmenys privalo nurodyti savo sportinius pasiekimus. Tačiau LSU, skirtingai nei VU, domina ne tik paskutiniai, bet apskritai visos karjeros pasiekimai.

Dar viena sąlyga, kuri nenumatyta anksčiau nagrinėtų universitetų atveju, tai „LSU universiteto vardo reprezentavimas (TV, radijas ir t.t.)“. Universitetas siekia, kad tie sportininkai, kurie gauna stipendiją, garsintų universiteto vardą. Tai- suprantamas noras. Suteikdamas paramą

¹⁰⁰ Lietuvos sporto universiteto sporto stipendijų skyrimo nuostatai, prieiga per internetą <<http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/sportas/nuostatai.pdf>> [žiūrėta 2014-02-26].

sportininkui, universitetas įpareigoja jį/ją reprezentuoti savo Alma Mater ne tik sporto varžybose, bet ir viešojoje erdvėje.

Taip pat svarbu pažymėti, kad universitetas numato stipendijos mokėjimo nutraukimo atvejus, jei sportininkas:

1. „Nesilaiko olimpinės chartijos nuostatų;
2. Per vienerius metus nuo sporto stipendijos paskyrimo nepasiekia pozityvių sporto ir mokslo rezultatų ar rezultatai blogėja;
3. Pateikdamas prašymą nurodo klaidingus duomenis;
4. Pažeidžia sutarties sąlygas ar laiku jų nevykdo;
5. Be pateisinamų priežasčių atsisako ginti universiteto ir Lietuvos garbę sporto renginiuose;
6. Sporto renginiuose atstovauja kitas aukštąsias mokyklas.”¹⁰¹

Taigi sportininkas, kuriam skiriama stipendija, pasirašo dvišalę sutartį su Lietuvos sporto universitetu, kurią tvirtina universiteto Rektorius. „Sutartyje nurodoma Sporto stipendijos dydis, mokėjimo terminas, šalių įsipareigojimai, sutarties nutraukimo sąlygos ir kiti duomenys.“¹⁰² Tai reiškia, kad nėra fiksuoto stipendijos dydžio sportininkams, kiekvienu konkrečiu atveju ji gali skirtis. Tai, ko gero, priklauso nuo sportininkų pasiekimų ir potencialo siekti pergalių ateityje.

Jei sportininkas pažeidžia sutarties sąlygas, nevykdo prisiimtų įsipareigojimų, jam gali būti nutrauktas stipendijos mokėjimas. LSU sporto stipendijų skyrimo nuostatuose ne kartą pabrėžta, kad sportininkas- studentas įsipareigoja atstovauti universitetui, ginti jo garbę sporto renginiuose ir reprezentuoti viešojoje erdvėje.

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad sportininkas, norėdamas gauti stipendiją LSU, susiduria su biurokratiniais sunkumais (prašymų rašymas, dokumentų kopijos, medicinos pažymos, motyvacinis laiškas), bei prisiima raštiškus įsipareigojimus atstovauti universitetui, pasirašydamas sutartį. Tačiau LSU žvelgia ir iš platesnės perspektyvos bei siekia, kad sportininkai be pateisinamos priežasties neatsisakytų ginti Lietuvos garbės varžybose, bei laikytųsi olimpinės chartijos nuostatų. Kitaip tariant, atkreipiamas dėmesys ne tik į universiteto taisykles, bet ir į įsipareigojimus šaliai ir sporto taisyklių ir principų laikymąsi, kuris vienija visą sporto pasaulį.

Remiantis LSU oficialiame tinklalapyje teikiama informacija, galima teigti, kad šioje aukštojoje mokykloje sportininkams siūlomos tik stipendijos, kitokio pobūdžio parama, pavyzdžiui,

¹⁰¹ Lietuvos sporto universiteto sporto stipendijų skyrimo nuostatai, prieiga per internetą
<<http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/sportas/nuostatai.pdf>> [žiūrėta 2014-02-26].

¹⁰² Ibid.

lanksčios studijos ar vieta bendrabutyje nėra numatyta, arba vykdoma *laisser faire* principu, kuomet susitariama dėl konkrečių sąlygų su skirtingais sportininkais atskirai.

5.5. Parama sportininkams- studentams Klaipėdos universitete (KU)

Klaipėdos universitetas- vienintelė aukštojo mokslo įstaiga Lietuvoje, kurioje įtvirtintas specialus sportininko- studento statusas. Klaipėdos universiteto Senatas 2008 m. patvirtino studento- sportininko statuso pripažinimo tvarką. Tokio statuso patvirtinimas suteikia geresnes sąlygas sportininkams derinti studijas ir sportą. Kaip nurodo KU Senatas, „dėl studentų sportininkų dalyvavimo treniruotėse ir varžybose sutrinka jų studijų ritmas, todėl numatomos atskiros bendrosios studijų tvarkos išimtis“¹⁰³. Studento sportininko statusas gali būti suteiktas „aukšto meistriškumo sportininkams, atstovaujantiems Klaipėdos universitetui nacionalinėse ir tarptautinėse varžybose, taip pat tų sporto šakų atstovams- nacionalinių komandų nariams, kurios nekultivuojamos Klaipėdos universitete. Studento sportininko statusas suteikiamas Klaipėdos universiteto sporto klubo pirmininko(ės) ir Klaipėdos universiteto sporto tarybos bendru teikimu Rektoriaus įsakymu. Studento sportininko statusas galioja visą studijų laikotarpį ir vienerius metus po studijų, jei studentas aktyviai sportuoja ir atstovauja Klaipėdos universitetui“¹⁰⁴.

Kaip ir prieš tai nagrinėtuose atvejuose, čia pabrėžiamas atstovavimas universitetui. Tačiau skirtingai nuo, pavyzdžiui, Vilniaus universiteto, kuriame finansinė parama peržiūrima kiekvieną semestrą, Klaipėdos universitete sportininko studento statusas galioja ne tik visą studijų laikotarpį, bet ir vienerius metus po universiteto baigimo. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvos ar Pabaltijo šalių studentų čempionatuose bei Universiadose gali dalyvauti ir absolventai, baigę studijas prieš vienerius metus. Be to, universitetas atviras ir tiems sportininkams, kurių sporto šaka nekultivuojama šioje aukštojoje mokykloje. Tačiau jei sportininkas yra aukšto lygio, nacionalinės komandos narys, jam gali būti suteiktos sąlygos studijuoti ir sportuoti universitete.

Pagal KU Senato patvirtintą tvarką, studentas sportininkas turi teisę:

1. „Studijuoti pagal individualų studijų planą.
2. Dalyvauti vasaros semestro (jei toks organizuojamas) studijose.
3. Naudotis Klaipėdos universiteto sporto bazėmis, inventoriumi ir apranga.
4. Gauti Klaipėdos universiteto finansinę paramą:
 - 1) Gauti lėšas maitinimui vykstant į varžybas;
 - 2) Gauti pašalpą;

¹⁰³ Klaipėdos universiteto studento sportininko statuso pripažinimo tvarka, prieiga per internetą < http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/Sportininko_statuso_pripazinimo_tvarka.pdf> [žiūrėta 2014-03-10].

¹⁰⁴ Ibid.

- 3) Gauti dalinį arba visišką atleidimą nuo mokesčio už studijas, jei studijuoja mokamoje studijų vietoje;
- 4) Gyventi bendrabutyje dalinai mokant už komunalines paslaugas;
- 5) Būti skatinamiems iškovojus prizines vietas Lietuvos čempionatuose, taip pat ir Lietuvos aukštųjų mokyklų čempionatuose bei tarptautinėse varžybose;
- 6) Nedalyvauti bendrauniversitetinio Kūno kultūros dalyko užsiėmimuose ir gauti atsiskaitymą.¹⁰⁵

Klaipėdos universitete siūloma plataus pobūdžio parama: lanksčios studijos, finansinė pagalba, leidimas naudotis universiteto sporto bazėmis ir inventoriumi, vieta bendrabutyje. Taip pat numatyta galimybė sportininkams nedalyvauti Kūno kultūros paskaitose ir gauti įskaitą už šį dalyką. Tokiu būdu sportininkui nesuteikiamas papildomas fizinis krūvis, galintis išbalansuoti jo fizinį pasiruošimą ir dar labiau išvarginti. Tačiau norėdami gauti tokią paramą, sportininkai studentai taip pat prisiima ir tam tikrus įsipareigojimus. KU Senatas įtvirtino tokias sportininkų- studentų pareigas:

1. „Vykdėti studijų programą.
2. Atstovauti Klaipėdos universitetui nacionalinėse ir tarptautinėse varžybose.
3. Atstovaujant kitiems sporto klubams apie tai informuoti Klaipėdos universiteto sporto klubą.
4. Tikrintis sveikatą sporto medicinos centre.
5. Informuoti Klaipėdos universiteto sporto klubą apie patirtą traumą ar kitas aplinkybes, trukdančias dalyvauti treniruotėse ir varžybose.
6. Pasibaigus sporto sezonui gražinti sportinę aprangą ir inventorių.
7. Laikytis studento ir sportininko etikos normų.
8. Laikytis kitų Klaipėdos universiteto vidaus tvarkos taisyklių.¹⁰⁶

Jei studentas nevykdo šių įsipareigojimų, jam gali būti panaikintas specialus sportininko- studento statusas ir jis netektų jam teikiamos paramos. Nors universitetas siekia sudaryti sąlygas sportininkams tobulėti, vienas iš keliamų reikalavimų- studijų programos vykdymas. Kitaip tariant, sportininkas turi subalansuoti savo laiką taip, kad sugebėtų derinti aktyvią sportinę veiklą su studijomis. Be to, viena iš sąlygų- atstovavimas universitetui įvairiose varžybose. Šis reikalavimas keliamas visose iki šiol nagrinėtose aukštosiose mokyklose. Apskritai KU keliamas sąlygas galima vertinti teigiamai, todėl kad jos per daug neapsunkina sportininko- studento ir yra realiai įvykdomos.

¹⁰⁵ Klaipėdos universiteto studento sportininko statuso pripažinimo tvarka, prieiga per internetą < http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/Sportininko_statuso_pripazinimo_tvarka.pdf > [žiūrėta 2014-03-10].

¹⁰⁶ Ibid.

5.6. Parama sportininkams- studentams Vytauto Didžiojo universitete (VDU)

Vytauto Didžiojo universitetas taip pat skatina dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, tačiau šioje aukštojoje mokykloje nesudaromos išskirtinės sąlygos tik sportininkams. Į paramą gali pretenduoti visi studentai, garsinantys savo Alma Mater vardą meninėje, kūrybinėje, sportinėje ir visuomeninėje veikloje. 2012 m. VDU Rektorius patvirtino VDU studentų skatinimo, rėmimo ir lengvatų suteikimo tvarkos aprašą, kuriame nurodoma, kad: „Studentams už pasiekimus mokslinėje, meninėje, kūrybinėje, sportinėje ir (ar) aktyvų dalyvavimą visuomeninėje universiteto veikloje skiriamos mokestinės lengvatos:

1. Studentams, neturintiems akademinų skolų, gali būti skiriama mokesčio už studijas lengvata;
2. Studentams, sudariusiems su universitetu ilgalaikę apgyvendinimo bendrabutyje sutartį, gali būti sumažintas apgyvendinimo bendrabutyje mokestis iki 100 procentų.¹⁰⁷

Taip pat pridedama, kad „mokestinės lengvatos yra skiriamos vadovaujantis motyvuotais universiteto mokslo tarnybos, sporto centro, menų centro, studentų reikalų tarnybos vadovų arba studentų atstovybės prezidento prašymais.“¹⁰⁸ Tai reiškia, kad norėdamas gauti tokią paramą, sportininkas visų pirma privalo kreiptis į universiteto sporto centrą, kuris vėliau teikia prašymą dėl paramos sportininkui. Kalbant apie paramos rūšis, galima pastebėti, kad mokesčio už studijas lengvata skiriama tik pakankamai gerai besimokantiems studentams, neturintiems akademinų skolų. Reikalavimas sportininkams, siekiantiems gauti paramą, gerai mokytis, keliamas visose iki šiol analizuotose aukštosiose mokyklose.

VDU taip pat skiria universiteto vardo garbės ir vienkartinės stipendijas tai pačiai kategorijai studentų, tai yra tiems, kurie pasižymi mokslinėje, meninėje, kūrybinėje, sportinėje ir (ar) visuomeninėje veikloje. Kaip ir mokestinių lengvatų atveju, stipendijos skiriamos vadovaujantis įvairių universiteto tarnybų ir centrų prašymais, priklausomai nuo to, kurioje srityje pasižymi studentas. Be to, tokie studentai taip pat turi teisę ne konkurso tvarka gauti vietą studentų bendrabutyje¹⁰⁹. Taigi VDU nuo kitų universitetų skiriasi tuo, kad čia neišskiriami vien sportininkai. Į paramą pretenduoja ir kitose veiklos srityse pasižymėję studentai. Nežiūrint į tai, galima teigti, kad universitetas remia sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą.

¹⁰⁷ Vytauto Didžiojo universiteto studentų skatinimo, rėmimo ir lengvatų suteikimo tvarkos aprašas, prieiga per internetą <<http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2013/07/VDU+studentams+teikiamu+lengvatu+tvarkos+apr.pdf>> [žiūrėta 2014-03-12].

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

5.7. *Parama sportininkams- studentams kituose Lietuvos universitetuose*

Kalbant apie kitus valstybinius Lietuvos universitetus (Aleksandro Stulginskio universitetas¹¹⁰, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija¹¹¹, Kauno technologijos universitetas¹¹², Lietuvos edukologijos universitetas¹¹³, Lietuvos muzikos ir teatro akademija¹¹⁴, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas¹¹⁵, Mykolo Romerio universitetas¹¹⁶, Šiaulių universitetas¹¹⁷, Vilniaus dailės akademija¹¹⁸), pastebėta, kad jų interneto svetainėse nepateikiama jokia informacija, arba labai neišsami informacija apie tai, kaip juose remiami sportininkai- studentai. Pavyzdžiui, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) sporto centro svetainės tinklalapyje tik nurodoma, kad: „Už visais studijų metais savanorišką sportinę veiklą ir gerus sporto rezultatus visais studijų metais ir gerus rezultatus atstovaujant Alma Mater įvairaus masto varžybose, absolventai- sportininkai apdovanojami vardiniu LSMU Sporto centro prizų, kurių universiteto Rektorius iškilmingame Senato posėdyje įteikia prie aukštojo mokslo diplomo“¹¹⁹. Universiteto vadovybė atsidėkoja aukštosios mokyklos vardą garsinusiems sportininkams, tačiau tik tuomet, kai jie baigia studijas. Apie tai, ar universitetas palaiko sportininkus- studentus ir remia juos studijų laikotarpiu, nepateikiama jokia informacija. Jeigu sportininkas studijų metu šiame universitete negauna jokios paramos, tuomet galima teigti, kad universitetas neremia sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos.

Nežiūrint į tai, visuose iš aukčiau išvardintų universitetų egzistuoja sporto/kūno kultūros centrai/klubai bei įvairių sporto šakų rinktinės, atstovaujančios universitetui studentų varžybose. Be to, visuose Lietuvos valstybiniuose universitetuose egzistuoja galimybė sportininkams gauti vienkartinę stipendiją už pasiekimus ir universiteto vardo garsinimą. Tačiau svarbu pažymėti, kad į tokias

¹¹⁰ Aleksandro Stulginskio universiteto kūno kultūros ir sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.asu.lt/sportas/lt/50627>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹¹ Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos sporto centras, prieiga per internetą < <http://www.lka.lt/lt/apie-mus/struktura/kariunu-batalionas/sporto-centras.html>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹² Kauno technologijos universiteto kūno kultūros ir sporto centras, prieiga per internetą < <http://www.sportas.ktu.lt/>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹³ Lietuvos edukologijos universiteto sporto centras, prieiga per internetą <http://www.leu.lt/lt/ssf_sporto_centras/sc_apie_mus.html> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹⁴ Lietuvos muzikos ir teatro akademijos kūno kultūros centras, prieiga per internetą < <http://lmta.lt/lt/kuno-kulturos-centras-2>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹⁵ Lietuvos sveikatos mokslų universiteto sporto institutas, prieiga per internetą < <http://ismuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/slaugos-fakultetas/sporto-institutas/>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹⁶ Mykolo Romerio universiteto sveikatos ir sporto centras, prieiga per internetą <http://www.mruni.eu/lt/universitetas/struktura/sveikatos_ir_sporto_centras/naujienos/> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹⁷ Šiaulių universiteto sporto klubas, prieiga per internetą < <http://www.su.lt/studentams/neakademine-veikla/sporto-centras>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹⁸ Vilniaus dailės akademijos sporto centras, prieiga per internetą < <http://www.vda.lt/index.php/pageid/1284>> [žiūrėta 2014-02-28].

¹¹⁹ Lietuvos sveikatos mokslų universiteto sporto centras, prieiga per internetą < <http://ismuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/slaugos-fakultetas/sporto-institutas/sporto-centras.html>> [žiūrėta 2014-03-10].

stipendijas pretenduoja ne tik sportininkai, bet ir menininkai, mokslininkai- visi studentai vienoje ar kitoje srityje garsinantys savo aukštosios mokyklos vardą. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad vienkartinės stipendijos- tai padėka už universiteto vardo garsinimą, už jau pasiektus rezultatus. Tačiau svarbu ir tai, ar aukštoji mokykla padeda sportininkui- studentui siekti tokių rezultatų.

Apibendrinant galima teigti, kad nuo 2004 m. sportininkų- studentų rėmimo tvarka Lietuvoje iš esmės nepasikeitė. Universitetai turi teisę nusistatyti savo vidaus taisykles dėl sportininkų- studentų rėmimo, ką iliustruoja ir nagrinėti pavyzdžiai. Trijų didžiųjų Lietuvos miestų universitetų analizė rodo, kad nežiūrint į tai, jog kiekvienas universitetas gali įtvirtinti savo taisykles dėl sportininkų rėmimo, egzistuoja tam tikri panašumai. Visais nagrinėtais atvejais (VU, VGTU, LSU, VDU ir KU) universitetai teikia paramą sportininkui- studentui tik tuo atveju, jei jis sutinka atstovauti savo Alma Mater įvairiose varžybose. 2004 m. atliktame ir šiame darbe analizuotame tyrime teigiama, kad vienintelė ES valstybė narė, kurioje sportininkai už teikiamą paramą įsipareigoja atstovauti savo universitetui, yra Airija. Tačiau išnagrinėjus situaciją Lietuvos aukštosiose mokyklose, galima teigti, kad prie tokių valstybių dabar turėtų būti priskirta ir Lietuva.

Be to, visuose minėtuose universitetuose paramos siekiantys sportininkai privalo pateikti rekomendacijas iš skirtingų įstaigų. Tai gali būti šalies sporto federacijos arba tiesiog universiteto sporto centras. Tokia sąlyga, ko gero, keliama siekiant apsisaugoti nuo galimo sukčiavimo, kuomet pateikiami neteisingi duomenys paramai gauti.

Taip pat svarbu paminėti tai, kad pagal 2004 m. atlikto tyrimo duomenis, Lietuva priklausė tik tai grupei šalių, kuriose sportininkams- studentams siūlomos lanksčios studijos, t.y. galimybė susidaryti individualų studijų tvarkaraštį, studijuoti nuotoliniu būdu, ar praleisti paskaitas dėl treniruočių/varžybų. Tačiau išnagrinėjus dabartinę situaciją paaiškėjo, kad Lietuvoje sportininkai- studentai taip pat gali gauti finansinę paramą/stipendijas, bei naudotis įvairiomis universiteto teikiamomis paslaugomis, tokiomis kaip sporto salės, treniruotės, apgyvendinimas. Penkiose iš nagrinėtų 14 Lietuvos aukštųjų mokyklų sportininkai turi galimybę gauti nuolaidų įmokoms už studijas, ar būti visiškai atleisti nuo studijų mokesčio, taip pat visi minėti universitetai siūlo galimybę sportininkams- studentams gauti stipendijas.

Faktą, kad Lietuvoje neegzistuoja vieninga sistema, reglamentuojanti paramą sportininkams jų studijų laikotarpiu, galima vertinti dvejopai. Iš vienos pusės tai gerai, todėl, kad sportininkai gali pasirinkti savo studijoms tą universitetą, kuris geriausiai atitinka jų poreikius, suteikia palankiausias sąlygas. Tačiau iš kitos pusės, jei universitetas siūlo sportininkui priimtinas sąlygas vykdyti sportinę veiklą, tačiau jame neegzistuoja studijų programa, kuri domina būsimą studentą, tai gali sukelti tam tikrų sunkumų. Tuomet sportininkas priverstas rinktis: norima specialybė ar geros sąlygos siekti sportinių rezultatų ir galimybė derinti studijas su sportu. Be to, tokia sistema gana

chaotiška. Būsiami studentai privalo ieškoti informacijos apie kiekvieną universitetą atskirai. Dažnai, kaip jau buvo minėta, universitetai neskelbia arba skelbia neišsamią informaciją apie sportininkų studijas, galimybes vykdyti dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Tokiu atveju gali tekti kreiptis į universitetą asmeniškai arba per savo kultivuojamos sporto šakos federaciją.

Jau buvo minėta, kad viena iš priežasčių, apsunkinanti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendimą Lietuvoje, yra nepakankamas bendradarbiavimas tarp sporto ir švietimo institucijų bei ministerijų. Nevyksta pakankamas keitimasis informacija tarp šių įstaigų, todėl nėra nei jokios duomenų bazės apie jaunus sportininkus, kurie baigia mokyklas ir svarsto apie studijas aukštojoje mokykloje, nei apie tuos sportininkus, kurie jau studijuoja Lietuvos universitetuose. Šią problemą nurodo ir Č. Garbaliuskas, ragindamas „sukurti informacinę bazę apie talentingus jaunuosius Lietuvos sportininkus (moksleivius ir studentus)“¹²⁰, tačiau plačiau nekommentuodamas, kokia būtent informacija turėtų būti talpinama tokioje bazėje. Tokia informacinė bazė ne tik pagelbėtų universitetams, kurie galėtų susipažinti su sportininko pasiekimais, jo mokymosi rezultatais, bet taip pat būtų naudinga ir patiems sportininkams. Turėdami visą reikiamą informaciją, universitetai galėtų kviešti sportininkus rinktis jų aukštąją mokyklą savo studijoms, supažindintų su paramos galimybėmis. Be to, sportininkams, skirtingai nei dabar, nebereiktų kreiptis į kelias įstaigas prašant rekomendacijų, sportinių pasiekimų patvirtinimo ar medicininės pažymos dėl sveikatos būklės. Visa ši informacija galėtų būti talpinama vienoje duomenų bazėje, prie kurios turėtų prieigą aukštosios mokyklos ir kitos suinteresuotos institucijos, pavyzdžiui, Švietimo ir mokslo ministerija ar Kūno kultūros ir sporto departamentas. Kaip parodė Lietuvos aukštųjų mokyklų analizė, šiuo metu visi universitetai reikalauja tam tikrų pažymų ar rekomendacijų iš sportininko, kuris nori pretenduoti į paramą ir kuris, savo ruožtu, privalo kreiptis į federaciją, universiteto sporto centrą, medicinos ir kitas įstaigas.

Intensyvus bendradarbiavimas tarp skirtingas kompetencijas turinčių institucijų būtų naudingas tiek sportininkams, tiek aukštosioms mokykloms, tiek sporto organizacijoms ir federacijoms. Be to, tokį bendradarbiavimą skatina ir EK, kurios rekomendacijos dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo buvo analizuotos ankstesniuose šio darbo skyriuose.

¹²⁰ Garbaliuskas Č., „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, *Sporto mokslas* 1 (71), 2013, p. 5.

IŠVADOS

Šio magistro darbo tikslas buvo išanalizuoti, kaip įgyvendinama sportininkų dvejojo pobūdžio profesinė veikla Europos Sąjungoje (Lietuvoje), ir ištirti, kokią paramą Lietuvos universitetuose gali gauti sportininkai.

Išnagrinėjus Europos Sąjungos sutartis bei teisinius dokumentus, reglamentuojančius ES sporto politiką bei sportininkų dvejojo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimą, taip pat Lietuvos įstatymus, išsiaiškinus, kokios priežastys lemia sportininkų nedalyvavimą dvejojo pobūdžio profesinėje veikloje, bei tai, kokią naudą teikia tokios profesinės veiklos vykdymas, išanalizavus 2004 m. ES atliktą tyrimą ir 2012 m. pateiktas rekomendacijas dėl sportininkų dvejojo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo ES valstybėse narėse, taip pat ištyrus, kokią paramą sportininkams teikia Lietuvos universitetai, pateikiamos šios išvados:

1. Dėmesys sporto politikai Europos Sąjungoje bėgant metams didėja. Geriausias to įrodymas- Lisabonos sutartis, kuria pirmą kartą istorijoje ES suteikiama kompetencija sporto srityje. Įgavus „minkštąją galią“ pradėta teikti rekomendacijas ES valstybėms narėms, bei vykdyti nuolatinis sporto ministrų susitikimus. ES politikai suvokia ne tik sporto teikiamą naudą, bet ir jo keliamus iššūkius, su kuriais tenka susidurti sportininkams. Viena iš aktualiausių problemų, kuriai pastaraisiais metais ES skiria daug dėmesio- sportininkų dvejojo pobūdžio profesinė veikla, kurios pagrindinis tikslas- padėti sportininkams ne tik siekti sporto aukštumų, bet ir įgyti išsilavinimą/profesiją. Turėdami aukštojo mokslo diplomą sportininkai gali išvengti psichologinių problemų ir streso, kuris patiriamas, kuomet baigiama profesionaliai sportuoti ir reikia persiorientuoti į kitą veiklos sritį. Turėdami kitą specialybę sportininkai gali jaustis saugesni, nebijoti nutraukti sportinės karjeros, nes žino, kad gali save realizuoti kitose veiklos srityse.
2. Išnagrinėjus mokslinę literatūrą bei atliktus tyrimus paaiškėjo, kad pagrindinės priežastys, lemiančios sportininkų nedalyvavimą dvejojo pobūdžio profesinėje veikloje yra susijusios su tėvų, trenerių, rėmėjų ir net valstybės daroma įtaka ir spaudimu, nes vis dar vyrauja įsitikinimas, kad tik visiškas susikoncentravimas į sportinių rezultatų gerinimą padeda iškovoti aukščiausius apdovanojimus. Tuo tarpu tyrimai rodo, kad užsiimdami ne tik sportu, bet ir kitokio pobūdžio veikla, sportininkai geriau pailsi nuo nuolatinio streso, jaučiasi saugesni dėl ateities, patiria teigiamas emocijas ir įgyja pasitikėjimo savimi, kas padeda ir sporto arenoje.
3. 2004 m. EK Švietimo ir kultūros generalinio direktorato atlikto tyrimo apie sportininkų švietimo galimybes skirtingose valstybėse narėse ataskaita parodė, kad

valstybėse egzistuoja skirtingos paramos sportininkams- studentams skyrimo sistemos, taigi sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla yra įgyvendinama nevienodai. Tai normalu, kadangi ES sporto srityje turi tik „minkštąją galią“ ir negali nustatyti vienos sistemos, kuria turėtų vadovautis valstybės narės. Skirtingas sistemas gali lemti tokie veiksniai kaip vietinė politinė kultūra ir istorija, akademinė kultūra, šalies dydis ir ekonominė galia bei lobizmas. Lietuvoje nėra įstatymų, reglamentuojančių paramos skyrimą sportininkams- studentams, todėl mūsų šalyje kiekvienas universitetas nusistato savo vidaus taisykles, kuriomis vadovaujasi teikdamas paramą sportininkams- studentams.

4. 2012 m. ES išleido rekomendacijas valstybėms narėms dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo. Pagrindinis dėmesys skirtas skirtingų institucijų, suinteresuotų sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimu, bendradarbiavimui. ES skatina šalių sporto, švietimo, sveikatos ir finansų institucijas glaudžiau bendradarbiauti ir dalytis informacija. Tai gali palengvinti darbą tiek pačioms institucijoms, tiek sportininkams, norintiems siekti dvigubos karjeros. Tačiau analizė parodė, kad Lietuvoje į šias rekomendacijas nėra atsižvelgiama. Dalis rekomendacijose teikiamų pasiūlymų yra įvykdyta dar prieš jas paskelbiant, taigi galima daryti išvadą, kad jos neturėjo reikšmės tam tikriems pokyčiams, įvykusiems Lietuvos sporto ar švietimo sektoriuose.
5. Išnagrinėjus Lietuvos universitetų siūlomą paramą studentams, paaiškėjo, kad tik dalis universitetų (VU, VGTU, LSU, KU, VDU) siūlo tam tikrą pagalbą sportininkams- studentams ir prisideda prie sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo. Kiti Lietuvos universitetai apie paramos galimybes sportininkams savo internetinėse svetainėse neskelbia, todėl galima daryti išvadą, kad jose neremiami sportininkai- studentai, arba nėra vieningos paramos skyrimo sistemos, ir dėl paramos galimybių susitariama su sportininkais individualiai. Be to, tuose Lietuvos universitetuose, kuriuose remiami sportininkai- studentai, egzistuoja skirtingi reikalavimai, nors dalis jų ir sutampa. Lyginant su 2004 m. atlikto tyrimo rezultatais, galima teigti, kad paramos skyrimo tvarka Lietuvos universitetuose iš esmės nepasikeitė, tačiau dabar sportininkai gali gauti įvairesnio pobūdžio pagalbą vykdyti dvejopo pobūdžio profesinę veiklą nei 2004 m.

REKOMENDACIJOS

Išnagrinėjus, kaip įgyvendinama sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla Europos Sąjungos šalyse ir Lietuvos universitetuose, siūlomos šios rekomendacijos:

1. Lietuvoje turėtų būti parengtos gairės ir rekomendacijos dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo mūsų šalyje. 2012 m. paskelbtos ES rekomendacijos yra bendro pobūdžio, tuo tarpu Lietuvos specialistų, dirbančių sporto, švietimo srityje parengti pasiūlymai būtų pagrįsti remiantis mūsų šalyje egzistuojančia sistema ir įstatymais, realiai įvertinant situaciją ir galimybes.
2. Sporto ir švietimo institucijos turėtų skirti daugiau dėmesio sportininkų, jų trenerių ir tėvų švietimui apie dvejopo pobūdžio profesinės veiklos naudą sportininkui. Vis dar plačiai paplitusi nuomonė, kad tik visiškas atsidavimas sportui padeda iškovoti aukščiausius apdovanojimus, tuo tarpu tyrimai rodo, kad kitokio pobūdžio veikla nėra ne tik žalinga sportiniams pasiekimams, bet gali atnešti daug naudos.
3. Lietuvoje turėtų būti geriau išnaudojama studijų nuotoliniu būdu galimybė, kuri yra ypač aktuali daug keliaujantiems sportininkams. Nė vienas iš paramą teikiančių universitetų Lietuvoje nesiūlo šios galimybės sportininkams- studentams.
4. Reikėtų įtvirtinti sportininko, vykdančio dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, statusą ir (arba) sportininko- studento statusą. Tokį statusą turėtų pripažinti sporto ir švietimo institucijos. Turėdamas tokį statusą, asmuo galėtų pretenduoti į paramą ir jam nereikėtų pristatyti kitų papildomų dokumentų, įrodančių jo sportinius ar mokslo pasiekimus. Tiek sporto, tiek švietimo institucijos pripažintų tokį statusą.
5. Sporto, švietimo, sveikatos ir finansų institucijos turėtų glaudžiau bendradarbiauti, siekiant įgyvendinti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Šios institucijos galėtų sukurti bendrą duomenų bazę, kurioje būtų talpinama informacija apie sportininkus- studentus, jų pasiekimus sporto ir mokslo srityje, sveikatos būklę ir jiems teikiamą finansinę paramą. Tokie duomenys leistų greičiau sužinoti reikiamą informaciją, nebeliktų būtinybės sportininkams rinkti dokumentus, kurių dabar reikalaujama Lietuvos universitetuose iš tų sportininkų, kurie siekia vienokios ar kitokios paramos. Taip pat nebereikėtų pristatyti sveikatos pažymų varžybų organizatoriams, nes tokia informacija būtų prieinama duomenų bazėje, prie kurios prieigą turėtų visos suinteresuotos šalys.

6. Sukurti bendrą duomenų bazę apie Lietuvos universitetus, kuriuose sportininkai-
studentai gali gauti paramą. Dabar egzistuojanti sistema yra gana paini, kiekvienas
universitetas taiko savo reikalavimus, ne visi universitetai skelbia apie paramos
sportininkams- studentams galimybes, o tai apsunkina informacijos sklaidą ir
bendradarbiavimą tiek tarp pačių institucijų, tiek sportininkams, planuojantiems siekti
aukštojo mokslo diplomo.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Aleksandro Stulginskio universiteto kūno kultūros ir sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.asu.lt/sportas/lt/50627>> [žiūrėta 2014-02-28].
2. Amara M., et al., *Education of young sportspersons (lot 1). Final report*, Brussels: European Commission: DG Education and Culture, 2004.
3. Aquilina D., Henry I., „Elite Athletes and University Education in Europe: a Review of Policy and Practice in Higher Education in the European Union Member States“, *International Journal of Sport Policy*, 2 (1), 2010.
4. Brackenridge C., „Women and children first? Child abuse and child protection in sport“, *Sport in Society*, 7 (3), 2004.
5. David P., *Human Rights in Youth Sport: a Critical Review of Children's Rights in Competitive Sports*, London: Routledge, 2005.
6. Donnelly P., Petherick L., „Workers' Playtime? Child Labour at the Extremes of the Sporting Spectrum“, *Sport in Society*, 7 (3), 2004.
7. European Commission, *Erasmus+ Programme Guide*, prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf> [žiūrėta 2014-01-09].
8. European Commission, *EU Guidelines on Dual Careers for Athletes*, Brussels, 2012.
9. Europos Bendrijų Komisija, *Baltoji knyga dėl sporto*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.
10. Garbaliuskas Č., „Sporto talentų išsaugojimas Lietuvos universitetuose“, *Sporto mokslas* 1 (71), 2013.
11. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.lka.lt/lt/apie-mus/struktura/kariunu-batalionas/sporto-centras.html>> [žiūrėta 2014-02-28].
12. Green M., Houlihan C., *Comparative Elite Sport Development: systems, structures and public policy*, Oxford: Elsevier Ltd., 2008.
13. Kauno technologijos universiteto kūno kultūros ir sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.sportas.ktu.lt/>> [žiūrėta 2014-02-28].
14. Klaipėdos universiteto studento sportininko statuso pripažinimo tvarka, prieiga per internetą <http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/Sportininko_statuso_pripazinimo_tvarka.pdf> [žiūrėta 2014-03-10].

15. Lietuvos edukologijos universiteto sporto centras, prieiga per internetą <http://www.leu.lt/lt/ssf_sporto_centras/sc_apie_mus.html> [žiūrėta 2014-02-28].
16. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos kūno kultūros centras, prieiga per internetą <<http://lmta.lt/lt/kuno-kulturos-centras-2>> [žiūrėta 2014-02-28].
17. Lietuvos sporto medicinos centro įstaigos nuostatai, prieiga per internetą <http://www.sportomedicinoscentras.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=36> [žiūrėta 2014-02-26].
18. Lietuvos sporto universitetas, prieiga per internetą <<http://lsu.lt/>> [žiūrėta 2014-02-26].
19. Lietuvos sporto universiteto sporto stipendijų skyrimo nuostatai, prieiga per internetą <<http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/sportas/nuostatai.pdf>> [žiūrėta 2014-02-26].
20. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto sporto centras, prieiga per internetą <<http://lsmuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/slaugos-fakultetas/sporto-institutas/sporto-centras.html>> [žiūrėta 2014-02-26].
21. Mykolo Romerio universiteto sveikatos ir sporto centras, prieiga per internetą <http://www.mruni.eu/lt/universitetas/struktura/sveikatos_ir_sporto_centras/naujienos/> [žiūrėta 2014-02-28].
22. Parrish R., et al., *The Lisbon Treaty and EU Sports Policy*, Brussels: European Parliament, 2010.
23. Price N., et al., „Life out of the Limelight: Understanding the Non- sporting Pursuits of Elite Athletes“, *The International Journal of Sport and Society*, 1 (3), 2010.
24. Stambulova N., et al., „ISSP Position Stand: Career Development and Transitions of Athletes“, *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 7, 2009.
25. Stonkus S., *Sporto terminų žodynas*, Kaunas: Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos kūno kultūros institutas, 1996.
26. Šiaulių universiteto sporto klubas, prieiga per internetą <<http://www.su.lt/studentams/neakademine-veikla/sporto-centras>> [žiūrėta 2014-02-28].
27. Tarptautinių žodžių žodynas, prieiga per internetą <<http://www.tzz.lt/s/sportas>>.
28. Vilniaus dailės akademijos sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.vda.lt/index.php/pageid/1284>> [žiūrėta 2014-02-28].
29. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, prieiga per internetą <<http://mano.vgtu.lt/informacija-studentams/stipendijos>>.
30. Vilniaus Gedimino technikos universiteto sporto ir turizmo klubas „Inžinerija“, prieiga per internetą <<http://sportas.vgtu.lt/pradzia/>> [žiūrėta 2014-02-25].

31. Vilniaus universiteto sveikatos ir sporto centras, prieiga per internetą <<http://www.ssc.vu.lt/lt/>> [žiūrėta 2014-02-25].
32. Vytauto Didžiojo universiteto studentų skatinimo, rėmimo ir lengvatų suteikimo tvarkos aprašas, prieiga per internetą <<http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2013/07/VDU+studentams+teikiamu+lengvatu+tvarkos+apr.pdf>> [žiūrėta 2014-03-12].
33. Winther P., *The European Union and Sport*, Brussels: European Parliament, 2004.

Teisiniai šaltiniai:

34. European Commission, *Report from the Commission to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework- The Helsinki Report on Sport*, Brussels, 1999, prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1999:0644:FIN:EN:PDF>> [žiūrėta 2013-09-20].
35. „European Parliament resolution on the Commission report to the European Council with a view to safeguarding current sports structures and maintaining the social function of sport within the Community framework- Helsinki Report on Sport“, *Official Journal of the European Communities*, Brussels, 2001 May 7.
36. „Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 291/2003/EB 2003 m. vasario 6 d. dėl 2004 m. paskelbimo Europos švietimo per sportą metais“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, Briuselis, 2003 vasario 18.
37. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei regionų komitetui. ES veikla švietimo per sportą srityje: tęsiant programos EYES 2004 pasiekimus“, Briuselis, 2005 gruodžio 12, p. 3, prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0680:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-09-25].
38. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 47- 1752.
39. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3321.
40. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2012, Nr. XI-242, prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=424020> [žiūrėta 2014-02-23].
41. Presidency conclusions of the Nice European Council of 7 to 9 December 2000, Annex IV, Declaration on the specific characteristics of sport and its social functions in Europe, prieiga

per internetą <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm> [žiūrėta 2013-08-24].

42. „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, Briuselis, 2010 kovo 30.
43. „Tarybos ir Taryboje posėdžiavusių valstybių narių vyriausybių atstovų išvados dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 2013, birželio 14, 56 tomas.
44. Treaty of Amsterdam amending the treaty on European Union, the treaties establishing the European Communities and related acts- Declaration on Sport, prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html#0136040046>>. [žiūrėta 2013-08-24].

SANTRAUKA

Europos Sąjungos dėmesys sportui bei sportininkų dvejopo pobūdžio profesinei veiklai ir jos įgyvendinimui padidėjo pastarąjį dešimtmetį. Tai lėmė keletas priežasčių. Visų pirma 2009 m. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ES institucijos įgijo kompetenciją sporto politikoje. Tai paskatino intensyvesnį bendradarbiavimą tarp valstybių narių sporto srityje: pradėti vykdyti nuolatiniai sporto ministrų susitikimai, daugiau dėmesio skirta ne tik sporto plėtrai, bet ir problemoms, su kuriomis susiduria sportininkai. Antroji priežastis, dėl kurios padidėjo susirūpinimas sportininkų švietimu ir jų studijomis, susijusi su tuo, kad sportas darosi vis populiariesnis- ženkliai išaugo varžybų skaičius, o tai reiškia, kad sportininkams daugiau laiko tenka skirti treniruotėms ir varžyboms, nuolatinėms kelionėms. Tokioje situacijoje darosi sunku siekti aukščiausių rezultatų tiek sporto, tiek mokslo srityje, tad neretai sportininkai susikoncentruoja tik į sportą, arba tik į mokslą. Tuo tarpu ES siekia, kad valstybės narės sudarytų tokias sąlygas sportininkams, jog jie sugebėtų suderinti šias veiklos sritis ir vykdytų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą. Kadangi ES neegzistuoja bendra politika dėl tokios profesinės veiklos, valstybėse narėse ji įgyvendinama skirtingai.

Taigi šio darbo problema- kokios sąlygos sudaromos sportininkams vykdyti dvejopo pobūdžio profesinę veiklą Europos Sąjungoje ir Lietuvoje? Darbo tikslas- ištirti, kaip įgyvendinama sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla Europos Sąjungoje (Lietuvoje) ir išanalizuoti, kaip remiami sportininkai Lietuvos universitetuose. Darbo tikslui pasiekti buvo keliami tokie uždaviniai: 1. Išanalizuoti Europos Sąjungos sporto politikos atsiradimo priežastis, raidą, bei teisinius dokumentus, reglamentuojančius sporto politiką ES; taip pat apibrėžti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos definiciją, ir nustatyti priežastis, kurios paskatino šios veiklos atsiradimą. 2. Nustatyti priežastis, dėl kurių sportininkai nevykdo dvejopo pobūdžio profesinės veiklos, bei ištirti dvejopo pobūdžio profesinės veiklos teikiamą naudą sportininkams. 3. Išanalizuoti 2004 m. atliktą tyrimą apie sportininkams teikiamą paramą tuometinėse 25 valstybėse narėse, kurį inicijavo EK Švietimo ir kultūros generalinis direktoratas, ir padaryti išvadas. 4. Ištirti 2012 m. ES pasiūlytas rekomendacijas valstybėms narėms dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo bei įvertinti, kaip į šias rekomendacijas atsižvelgta Lietuvoje. 5. Išanalizuoti, kaip sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla remiama Lietuvos universitetuose, ir kokią paramą gali gauti sportininkai- studentai mūsų šalies aukštosiose mokyklose.

Įvykdžius darbe išsikeltus tikslus buvo prieita prie tokių išvadų: 1. Dėl įgytos kompetencijos sporto politikoje po Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m., ES padidėjo dėmesys sporto politikai, susirūpininta kai kuriomis problemomis, kurios aktualios visoms ES valstybėms narėms.

Viena iš tokių problemų- sportininkų švietimas. ES siekia, kad sportininkai ne tik siektų sportinių rezultatų, bet sugebėtų šią veiklą derinti su studijomis. 2. Pagrindinės priežastys, dėl kurių sportininkai nevykdo dvejopo pobūdžio profesinės veiklos paprastai susijusios su patiriamu spaudimu iš tėvų, trenerių, rėmėjų pusės, bei įsitikinimas, kad tokia veikla kenkia sportinių rezultatų siekimui. Tačiau tyrimai rodo, kad vykdydami dvejopo pobūdžio profesinę veiklą sportininkai pasiekia net geresnių rezultatų. 3. ES neegzistuoja vieninga sistema dėl sportininkų- studentų rėmimo skirtingose valstybėse narėse, todėl jos pačios nusistato savo taisykles dėl to, kaip bus remiama sportininkų dvejopo pobūdžio profesinė veikla. Skirtingų sistemų pasirinkimą valstybėse gali lemti tokie veiksniai kaip vietinė politinė kultūra, istorija, akademinė kultūra, šalies dydis ir ekonominis išsivystymas, taip pat lobizmo įtaka. 4. 2012 m. išleistose rekomendacijose ES pabrėžia, kad norint sėkmingai įgyvendinti sportininkų dvejopo pobūdžio profesinę veiklą, būtinas sporto, švietimo, sveikatos, finansų ir kitų institucijų bendradarbiavimas. Tačiau Lietuvoje neatsižvelgiama į Europos Sąjungos teikiamas rekomendacijas dėl sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimo, todėl, kad dalis ES teikiamų rekomendacijų jau buvo įvykdytos anksčiau, tuo tarpu jokių žymių pokyčių, susijusių su sportininkų dvejopo pobūdžio profesinės veiklos įgyvendinimu po 2012 m., Lietuvoje nepastebėta. 5. Lietuvos universitetuose, teikiančiuose paramą sportininkams- studentams, egzistuoja skirtingos paramos skyrimo sistemos, kurias nusistato kiekviena aukštoji mokykla. Lyginant su 2004 m. atlikto tyrimo rezultatais, Lietuvoje pradėta siūlyti įvairesnio pobūdžio parama sportininkams- studentams.

SUMMARY

The European Union's attention to sport in general and to implementation of athletes' dual careers has considerably grown in the recent years. This phenomenon was determined by several reasons. First of all, in 2009 the Lisbon Treaty came into effect and provided a "soft competence" in the sport policy to the European Union institutions. It was a good impulse for the member states to strengthen their cooperation in the sport's sector: sport ministers of the EU members have started to hold regular meetings and much more attention has been paid not only to the development of sport as such, but also to the problems faced by the athletes. The second reason why more attention to the education of athletes has recently been paid is that sport is becoming more and more popular. The number of competitions has considerably grown recently, and that means that sportsmen have to spend more time training and taking part in the tournaments as well as constantly travelling. Under such circumstances it is a real challenge for the athletes to achieve great results in both, sport and education. That is why quite often sportsmen choose either sport or studies. Meanwhile, the European Union wants its member states to make it possible for the athletes to develop both activities simultaneously and develop dual careers. However, there is no common policy in the EU regarding the implementation of dual careers, thus the member states implement it in different ways.

Hence, the problem of this research is what conditions are offered to athletes in order to help them to implement dual careers in the European Union and Lithuania? The aim of the present study is to investigate the implementation of athletes' dual careers in the European Union (Lithuania) and to analyse what kind of support is available for the athletes at the universities in Lithuania. In accordance with the aim of the present work the following objectives have been set up: 1. To investigate the origin of the EU sport policy, its development as well as legal documents regulating sport policy in the EU; to define the concept of athletes' dual careers and to determine the reasons which caused the rise of this phenomenon. 2. To determine the reasons why athletes do not implement dual careers and to analyze the profit of the dual careers to the athletes. 3. To analyse the research about the education of young sportspersons in the 25 (at that time) EU member states which was conducted by the European Commission's Directorate General for Education and Culture in 2004, and to draw conclusions. 4. To investigate the European Union's recommendations for its member states regarding the implementation of sportsmen's dual careers, and to assess Lithuania's position considering these recommendations. 5. To analyze how athletes' dual careers are implemented in Lithuanian universities and what kind of support is offered to student-athletes.

Hence, the following conclusions have been drawn: 1. The EU has started to pay more attention to sport in general and to some particular problems related to sport which are common in all

the member states. One of such problems- athletes' dual careers and their education. This was mainly determined by the fact that the Lisbon Treaty came into force in 2009 and provided a "soft competence" for the EU institutions in the sport policy. 2. The main reasons why athletes do not strive for dual careers are mostly related to the pressure they have from their parents, coaches and sponsors as well as a belief that such a dual activity can be harmful for their sport careers. Nevertheless, the researches have shown that dual career is not only harmless, but can be also very useful for the improvement of sport results. 3. A common system of implementation of athletes' dual careers do not exist in the European Union. That is why each of the member states can determine its own system and rules of how to support student- athletes. The diversity of systems can vary in different member states because of such reasons as local political culture, history, academic culture, the size of the state and its economical level as well as lobbying. 4. European Union in its recommendations published in 2012 seeks to underline the importance of interinstitutional cooperation between different bodies in order to implement athletes' dual careers properly. However, not enough attention is paid to the EU recommendations in Lithuania because there have been no significant changes after 2012 regarding the implementation of athletes' dual careers in Lithuania. 5. Lithuanian universities which support student-athletes have different support systems. In comparison with 2004, when the research about the support for student- athletes in the EU countries was made, nowadays Lithuanian universities offer wider choice of support possibilities.